

Barnefamilier i sentrum

familiers preferanser og kommunens virkemidler
en studie av Sarpsborg

Bylabrapport 2:2012

Denne rapporten er finansiert og utgitt av stiftelsen Norsk Form, ved Bylab. Den er forfattet av Rodeo arkitekter AS. Sarpsborg kommune har vært eksempelkommune i prosjektet. Sarpsborg kommune er kun ansvarlig for innholdet i rapporten der det er angitt.

Rapporten er forfattet av arkitekt Jørn Are Vigestad Berge, arkitekt Anders Ese, sosiolog Jo Ese og statsviter Stine Madland Kaasa. Prosjektet ble gjennomført mellom januar og juli 2012.

Kontaktinformasjon:

Norsk Form / Bylab:

Guro Voss Gabrielsen

guro.voss.gabrielsen@norskform.no

23 29 26 69

Rodeo arkitekter AS

Jo Ese

je@rodeo-arkitekter.no

97 03 98 99

Sarpsborg kommune, enhet plan og samfunnsutvikling

Karoline Bergdal

karoline.bergdal@sarpsborg.com

97 01 14 95

INNHold

Side

Innledning: **om rapporten** 4

Oppdrag, mål og problemstilling 4

Hvordan lese denne rapporten 4

Kapittel 1: Barnefamilienes preferanser 6

1.1 Metode 6

1.2 Veien frem til fire kategorier 9

1.3 Fire kategorier Sarpinger 10

1.4 Oppsummering 21

Kapittel 2: Sarpsborg kommune 22

2.1 Metode 22

2.2 Sarpsborgfakta 22

2.3 Kommunens prioriteringer og tiltak 26

2.4 Oppsummering 32

Kapittel 3: Sarpsborg slik barnefamiliene ser det 33

3.1 Metode 33

3.2 Analyse 35

3.3 Konklusjoner 43

Kapittel 4: Hvordan få barnefamilier til sentrum 44

4.1 Noen vil ikke til sentrum 44

4.2 Grep Sarpsborg kommune gjør 45

4.3 Grep vi anbefaler 48

4.4 Veien videre 52

INNLEDNING: OM RAPPORTEN

Oppdrag, mål og problemstilling

Denne rapporten er resultatet av et prosjekt finansiert av Norsk Form, ved Bylab. Målet for prosjektet har vært å undersøke noenav preferansene til barnefamilier i mellomstore norske byer. Sentrale spørsmål har vært:

- Hvilke preferanser har barnefamilier når de velger bolig?
- Hva skal til for at de bosetter seg i sentrum?
- På hvilken måte kan kommunen best benytte sine virkemidler for å tiltrekke seg flere barnefamilier til sentrum?

Prosjektet er gjennomført i samarbeid med Sarpsborg kommune, som vi valgte som eksempel i prosessen. Det er gjennomført kvalitative undersøkelser i Sarpsborg, med hovedvekt på dybdeintervjuer med utvalgte barnefamilier. Det har også blitt gjennomført intervjuer med andre aktører i Sarpsborg, som kommunen, næringsliv, foreningsliv og skole.

Prosjektet har nytt godt av at Sarpsborg kommune allerede har på plass gode utredninger og rapporter om sentrale tema for planlegging i kommunen; disse har blitt brukt flittig, særlig i planleggingsfasen av prosjektet.

Hvordan lese denne rapporten

Oppbygging og litt om de ulike delene

Hovedfunksjonen til denne rapporten er å være en inspirasjonskilde og et verktøy for kommuner som ønsker å trekke flere barnefamilier til sentrum.

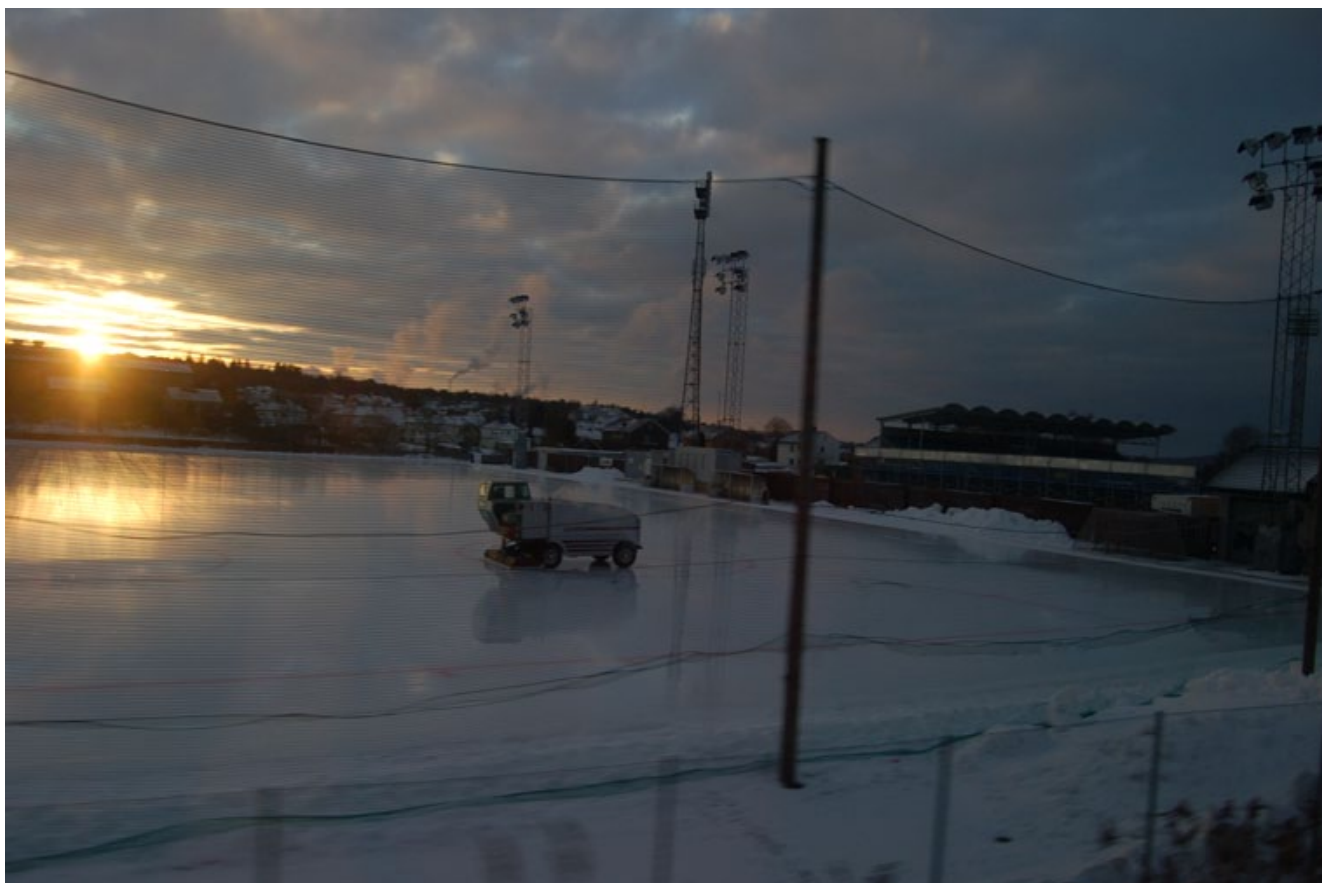
Alle deler av rapporten er skrevet med dette som bakgrunn. Gjennom hele rapporten vil man finne råd til leseren fra Sarpsborg kommune, sosiologen og arkitekten. Rapporten er skrevet for å synliggjøre hvordan et slikt arbeid *kan* utføres i praksis. Den er derfor en blanding av generelle råd og stedsspesifikke observasjoner og analyser.

Rapporten er delt inn i fire kapitler:

1. Barnefamiliene i Sarpsborg
2. Om Sarpsborg (byen og kommunen)
3. Vår analyse av hvordan barnefamiliene ser på Sarpsborg
4. Noen grep som kan gjøre det mer attraktivt for barnefamilier å bosette seg i Sarpsborg.

Hvert kapittel beskriver anvendt metode, oppsummering av funn, konklusjoner og konkrete råd og anbefalinger til leseren. I tillegg anvendes faktabokser, kart, diagrammer og bilder.

Hockeytown, 25. januar kl. 08:24: Isen prepareres i soloppgangen.

KAPITTEL 1:

BARNEFAMILIENES PREFERANSER

Hovedmålet til dette prosjektet er å bidra med ny kunnskap om boligpreferansene til småbarnsfamilier i mellomstore norske byer. Kapittel 1 forteller om hvordan vi har gått frem for å skaffe kunnskap om boligpreferanser, samt om styrker og begrensninger ved metoden som er valgt. Videre gjennomgår vi fire typer barnefamilier i Sarpsborg og forteller om hva de var opptatt av ved valg av bolig. Underveis kommer vi med råd til andre kommuner om hvordan man kan gå frem for å gjøre lignende undersøkelser i sin egen kommune.

1.1 Metode

Her gjør vi rede for den metodologiske forankringen som har vært utgangspunktet for undersøkelsene våre. Og om hvordan vi har valgt ut tema, hvilke spørsmål vi ville stille og hvilke barnefamilier som ble intervjuet. Vi vil også kommentere på eventuelle begrensninger opplegget vårt har.

1.1.1 Et intensivt design og kategorier som idealtyper

Noe av grunnen til at Norsk Form ønsket å gjennomføre et prosjekt om barnefamiliers boligpreferanser er at mange norske mellomstore byer har politisk forankrede ambisjoner om å få flere barnefamilier bosatt i sentrum. Ambisjonene er ofte knyttet til målsettinger om å sikre befolkningsvekst, tiltrekke seg attraktive arbeidstakere og utvikle et sentrum som appellerer til flere grupper av befolkningen. Sarpsborg er en av byene som har slike ambisjoner. Kommunen har som visjon å være «byen der barn og unge lykkes», og arbeider med å gjøre det attraktivt for barnefamilier å bo i sentrum.

Det finnes ikke mye litteratur som studerer barnefamiliers bopreferanser og ser det i sammenheng med kommunal praksis og virkemidler. Norsk form antar at barnefamiliers preferanser er knyttet til flere sektorer i kommunene. Denne rapporten gir barnefamiliene en stemme som viser noe av det mangfoldet kommunene har å spille på.

Sosiologens anbefaling

Mange norske kommuner er flinke til å bruke kvantitative data som grunnlag for sine analyser, og det er svært bra. Men når man skal utrede kompliserte problemstillinger, som for eksempel boligpreferanser, er det ofte mer hensiktsmessig med kvalitative undersøkelser, gjerne i kombinasjon med kvantitative data.

Boligpreferanser er kompliserte strukturer og mange faktorer kan tenkes å påvirke en barnefamilie som skal bestemme hvor den skal bo. Vi har vurdert at den beste måten å nærme seg prosjektet på er med et intensivt design i undersøkelsen. Det vil si at vi har en kvalitativ datainnsamling der få, men dype observasjoner utgjør brorparten av datamaterialet vårt.

De kvalitative dataene settes opp mot eksisterende kvantitative datakilder som KOMPAS-tall, tall fra Statistisk sentralbyrå og andre undersøkelser kommunen har fått utført de siste årene. Gjennom en teoretisk generalisering har vi utviklet og systematisert bopreferansene i Sarpsborg slik at de fremkommer i grupper.

Vi har utviklet fire kategorier barnefamilier som vi mener finnes i Sarpsborg. Disse er idealtyper; teoretiske representasjoner av et sett preferanser som ofte styrer hvordan barnefamiliene tenker når de skal velge sted å bo. Idealtyper er slik at de sannsynligvis aldri vil finnes i sin rene form i den virkelige verden. Det er derfor ikke slik at intervjuobjektene i vårt materiale fyller karakteristikken til idealtypene helt ut. Barnefamiliene som vi har funnet i Sarpsborg er *tradisjonelisten*, *sentrumspatrioten*, *bymennesket* og *redebyggeren*.

Datamaterialet vårt er i hovedsak kvalitativt, og altså av en slik art at vi ikke kan generalisere på bakgrunn av representativitet. Likevel det å bruke en eksempelkommune og en kvalitativ tilnærming gode valg når man ser på områder der det finnes lite kunnskap fra før og derfor er avhengig av et utforskende perspektiv. Generaliserbarhet har ikke vært en målsetting for dette prosjektet. Derimot har det vært viktig å vise eksempler på hvordan norske kommuner kan gå frem for å få til gode innspill til diskusjonen om barnefamilier og bosetting i sentrum.

Få, men dype observasjoner er hovedkilden vår

Vi triangulerer de kvalitative dataene mot eksisterende kvantitativt materiale

Sosiologens anbefaling

Utvikling av idealtyper kan være et godt verktøy i planleggingsprosesser. Selv om de er idealiserte versjoner av den virkelige verden, gjør de rendyrkede, konsentrerte karakteristikken til idealtypene at det blir lettere å holde et klart fokus på hvilke tiltak som kan fungere, uten for mye støyende og kanskje irrelevant informasjon.

1.1.2 Intervjuer og utvalg

For å bygge opp et datamateriale som kan gi oss nok data til å utvikle teori om barnefamilienes bopreferanser, har vi i hovedsak basert oss på kvalitative intervjuer. Vi har utviklet en semistrukturert intervjuguide, som har gjennomgått modifikasjoner underveis i prosjektet. Intervjuene har stort sett blitt foretatt med to intervjuere, og størsteparten av intervjuene er tatt opp på bånd. Intervjuene har vart i gjennomsnitt 1 ½ time.

Vi har gjennomført totalt 11 slike kvalitative intervjuer, både med barnefamilier og med representanter for kommunen, samt andre profesjonelle aktører i sentrum. Barnefamiliene er valgt ut strategisk, for å få til bredde i bakgrunnen, langs aksene innflytter/ fra Sarpsborg, utdanningsnivå, familiestruktur, etnisitet og om familien bor i sentrum/utenfor sentrum. Vi mener vi har fått til en god dekning av alle bakgrunnskategoriene vi satte opp, bortsett fra etnisitet, der vi opplevde forholdsvis store problemer med å få tak i informanter. Vi har derfor kun snakket med én familie med annen bakgrunn enn etnisk norsk. Dette er en svakhet ved utvalget vårt i Sarpsborg kommune som med fordel kan følges opp i videre arbeid med problemstillingene.

Kvalitative intervjuer
på ca 1 ½ time, med
semi-strukturert
intervjuguide

Sosiologens anbefaling

Gode og lange kvalitative intervjuer er nyttige kilder til informasjon. Det er lurt å gå nokså åpent inn i samtalen med intervjuobjektet. Ofte dukker det opp relevant informasjon man ikke hadde tenkt på i forkant hvis man lar intervjuobjektet snakke fritt.

Det er lurt å ta opp kvalitative intervjuer på bånd og bruke tid i etterkant på å gå skikkelig igjennom dem, gjerne ved å transkribere. Ved grundig analyse i etterkant kan det dukke opp informasjon man ikke var oppmerksom på i intervjusituasjonen.

Hvis man skal evaluere kommunens virksomhet, kan det være lurt å tone ned tilknytningen intervjueren har til den kommunale tjenesten som skal evalueres. Hvis for eksempel et sykehjem skal evalueres, kan det være smart å la en representant for en annen del av kommunen, eller en ekstern intervjuer, gjøre samtalen. En del mennesker kan synes det er ubehagelig å fortelle "sin ærlige mening" om et kommunalt tilbud hvis personen som er ansvarlig for tilbudet er den som utfører intervjuet.

Skal man utføre intervjuer, må man sjekke om datainnsamlingen er meldepliktig.

1.2 Veien frem mot de fire kategoriene, og hypoteser vi forkastet

Før vi reiste til Sarpsborg hadde vi noen hypoteser om hva vi kom til å finne. Disse var i stor grad basert på det vi vet om barnefamilier i Oslo og andre større byer. Mye av det eksisterende utredningsarbeidet om barnefamilier og bosettingsmønster er nettopp fra større byer, men en mellomstor by som Sarpsborg deler ikke nødvendigvis storbyens erfaringer.

Familieøkonomien blir ofte trukket frem når man skal forklare barnefamiliers boligvalg i storbyene, men økonomi er ikke avgjørende når Sarpsborgs barnefamilier skal velge hvor de vil bo. Økonomi påvirker standarden på boligen man velger, kvaliteter som størrelse, utseende, størrelse på hage, utsikt, men har ikke stor betydning for om barnefamilien bosetter seg i sentrum eller utenfor..

Miljøbevissthet har også blitt trukket frem som en variabel med forklaringsverdi når det gjelder barnefamiliers boligvalg i større byer. Rasjonalet er at man ønsker å bo i sentrum for å begrense bil- og transportbehov. I tillegg er høy grad av fortetting en miljøvennlig boform. Vi har ikke funnet slik motivasjon i Sarpsborg. Barnefamiliene i Sarpsborg er opptatt av miljøet, men føler ikke denne type hensyn er relevant for boligvalget sitt.

Noen av de vanligste forklaringsvariablene fra storbyene synes ikke nødvendigvis like gyldige i små og mellomstore byer

1.3 Fire kategorier Sarpinger

To kategorier er nyttige for å beskrive det vi ser i Sarpsborg. Disse har vi kalt *bakgrunn* og *urbanitet*.

Bakgrunn forteller om hvorvidt foreldrene i barnefamilien er vokst opp i Sarpsborg eller ikke. De som er vokst opp i Sarpsborg har sterke meninger om de ulike delene av både sentrum og resten av kommunen. De har også høy grad av lokalpatriotisme, knyttet til forholdsvis lokale områder i Sarpsborg kommune. Denne svært lokale patriotismen får store utslag i Særpingenes liv. Boligvalg, skolevalg, fritidsaktiviteter, valg av omgangskrets, og til og med jobbvalg styres, tidvis av patriotismen.

De som ikke er vokst opp i Sarpsborg har ingen slike styrende oppfatninger av de ulike delene av kommunen. Det er til og med slik at selve Sarpsborg kan være tilfeldig valgt. I våre intervjuer kommer det frem at man kan ha hatt et ønske om å bo i en østlandsby som ikke ligger alt for langt unna Oslo, og at tilfeldigheter (ofte jobb) har ført til at Sarpsborg ble valgt. Når barnefamilien først er etablert i kommunen, er det andre faktorer som bestemmer om man ønsker å bo i sentrum eller utenfor sentrum.

Urbanitet forteller i bunn og grunn om man ønsker å bo i sentrum eller ei. Her finner vi til dels store forskjeller i materialet vårt. Det vi kaller urbanitet forteller om hvor viktig nærhet til natur er for barnefamiliene. Det forteller også om hvordan barnefamiliene ser på det å bo fortettet, slik man gjør i en bykjerne. Videre forteller det om hvor viktig det er med urbane elementer som nærhet til kulturtilbud, kafeer og andre offentlige møteplasser. Til slutt kan urbanitet fortelle noe om hvordan barnefamiliene ser på det å bo i monokulturelle vs. flerkulturelle nabolag.

Sosiologens anbefaling

Firefeltstabeller, slik vi har brukt her, er vanlige i sosiologien. Slike tabeller er nyttige for å fremstille idealtyper og vise hvordan de skiller seg fra hverandre. Det er en god idé å “leke” litt med firefeltstabeller når man prøver å systematisere data. Ofte kan man teste ut ulike firefeltstabeller på datamaterialet og se om det passer. I dette prosjektet laget vi flere alternative firefeltstabeller som vi så ikke passet på datamaterialet fra Sarpsborg, før vi endte opp med den som blir presentert her.

Siden boligpreferansene blir styrt av to kategorier, fører dette til at vi kan identifisere fire typer barnefamilier i Sarpsborg. Vi setter opp en firefeltstabell for å illustrere disse typene og minner om at dette er idealtyper slik vi beskriver dem i kapittel 1.1; det er ikke beskrivelser av faktiske personer vi har snakket med.

		bakgrunn	
		innflytter	fra Sarpsborg
urbanitet	sentrum	bymenneske	patriot
	utenfor sentrum	redebygger	tradisjonalist

1.3.1 Bymennesket

Bakgrunn: Innflytter Urbanitet: Sentrum

Bymennesket er innflytter til Sarpsborg. Det er ofte tilfeldig at hun har valgt å flytte akkurat til Sarpsborg, men det er ikke tilfeldig at bymennesket har valgt en by som Sarpsborg. Bymennesket ønsker ikke å bo i en av de aller største byene i Norge, det blir både for stort og for dyrt. Samtidig er bymennesket veldig tydelig på at det er viktig å bo i en by. Derfor kan ikke stedet der bymennesket bor være alt for lite.

Det å bo i nærhet til byens fasiliteter, som kulturtilbud, kafeer, parker og butikker er sentralt. Derfor har bymennesket et uttalt ønske om å bo i sentrum. Her er et eksempel på hva et bymenneske sier om hvordan det var da hun flyttet til Sarpsborg:

Intervjuer: "Da dere flyttet hit, var det et bevisst valg at dere havna i sentrum?"

Informant: "Vi var veldig opptatt av at vi skulle bo i sentrum, ja. Vi ville ikke at overgangen fra Oslo skulle bli for stor, med den nærheten til alle tilbudene, kinoer, kafeer... så vi ville ikke bo i noe byggefelt og måtte bruke bil hver gang vi skulle noe."

Sarpsborg er ofte en tilfeldig valgt by for bymennesket

Bymennesket stiller krav til sentrum. Vi har identifisert følgende kvaliteter som må være til stede hvis bymennesket skal trives og bo der:

- Sentrum må kunne tilby et godt og variert kulturtilbud. Kino, musikk og teater er eksempler som informantene våre nevner. For at man skal ønske å bo i sentrum, er det viktigere at det er et godt tilbud for voksne (foreldrene) enn for barna.
- Det må være et mangfold av treffsteder i sentrum, der man kan oppholde seg sammen med familie, venner, kollegaer eller alene. Kafeer, restauranter, utesteder eller parker er alle nødvendige for at bymennesket skal finne tilbudet tilfredsstillende. Spekteret av kafeer, restauranter og utesteder må også være variert og fungere for ulike anledninger, både hverdagslige eller mer spesielle. De bør også ha en lokal forankring eller identitet, slik at man merker at man er i Sarpsborg.

- Kulturtilbudet, kafeene og utelivet må være inkluderende og av en slik karakter at man kan delta på aktiviteter og føle et fellesskap uten å nødvendigvis å kjenne noen. En av informantene våre gir følgende eksempel:

“Altså, jeg mener at jeg vil kunne gå fra stedet der jeg bor og gå til en fotballpub på en onsdag og se en fotballkamp sammen med mennesker jeg aldri har møtt, men likevel kunne juble og skråle sammen med dem. Det kunne jeg i Oslo, det kan jeg i en by.”

- Bygningsmassen i sentrum må være tiltalende og i god stand. Menneskene i sentrum må være glade i bygningene de bor og arbeider i, og dette må komme til uttrykk i bygningsmassen. Folk må kjenne eierskap og engasjement til bygninger og nærmiljø, både der de bor og der de driver næring.

Boligområde i sentrum av Sarpsborg. Bymennesket setter pris på kafeen til høyre i bildet.

-
- Befolkningen i sentrum bør være variert med tanke på flere typer bakgrunnsvariabler, som generasjon, klasse og etnisitet. Bymennesket synes det flerkulturelle er et stort pluss, både for voksne og for barn. Samtidig mener bymennesket at alt for homogene befolkningsstrukturer i sentrumsområder, for eksempel overvekt av en type etnisk gruppe eller en type sosioøkonomisk status, er negativt.
 - Det må være en god og høyt prioritert sentrumsskole. Dette er et av de viktigste kriteriene bymennesket har i forhold til det å etablere seg med barn i sentrum. Ofte er det slik at det på grunn av befolkningsstruktur i sentrum er særlige utfordringer knyttet til sosioøkonomiske forhold eller til flerspråklighet. Bymennesket mener den varierte bakgrunnen til elevene i sentrumsskolen kan være en stor styrke sammenlignet med skoler der alle elevene lever mer homogene liv. Samtidig legger bymennesket vekt på at dette er en ressurskrevende situasjon for skolen å løse, som krever at sentrumsskolen må prioriteres svært høyt av kommunen, gjerne i særklasse i forhold til de andre skolene. Dette gjelder både lærerstaben (byskolen bør ha de beste og de fleste lærerne i kommunen) og bygningsmassen (byskolen bør ha de flotteste bygningene i kommunen). Hvis bymennesket ikke opplever at dette blir prioritert høyt nok av kommunen, eller man ikke lykkes med å få til gode løsninger på utfordringene, ønsker ikke bymennesket å sende barna sine til sentrumsskolen. Dette kan alene føre til at bymennesket ikke velger å bo i sentrum, på tross av at alle de andre kravene man har til sentrum kan være tilfredsstillt. I vårt materiale ser vi tegn på at nettopp dette skjer med potensielle sentrumsfamilier i Sarpsborg i dag.

Skole er et veldig viktig tema for bymennesket

1.3.2 Tradisjonalisten

Bakgrunn: Fra Sarpsborg Urbanitet: Utenfor sentrum

Tradisjonalisten er oppvokst i Sarpsborg kommune, men er i følge seg selv ikke fra Sarpsborg by. Hun ønsker selv å definere området mer lokalt og forteller at hun kommer fra steder som Tune, Lande, Grålum eller Vesteng; alle er deler av kommunen som ligger tett inntil bykjernen. En person fra nabobyene Fredrikstad eller Halden ville nok imidlertid ha sagt at tradisjonalisten kommer fra Sarpsborg. Lokalpatriotismen på lokalt nivå innenfor kommunen er forbausende stor hos tradisjonalisten i Sarpsborg. Den fører for eksempel til at man anser områder av byen som ligger nær geografisk, og har tilsynelatende like kvaliteter, som lite aktuelle både for å bo og å oppholde seg i på fritiden. En av våre informanter hadde etter noen runder med sin kone endt opp med bolig på "feil" side av elva og så på dette som et nokså stort nederlag. Men selv om han hadde måttet akseptere å bo i denne delen av kommunen, fortalte han med en viss humor, men likevel med stor seriøsitet, at han aldri kom til å gå med på å sende sønnen til fotballaget i nærmiljøet:

"Joda, jeg kjører ham til treninga borte på (andre siden av byen), to ganger i uken. Han må jo spille der, det var jo der jeg spilte. Han skal ikke spille fotball her, nei."

Samtidig er tradisjonalisten stolt av Sarpsborg by. Kunnskapen om byens både nære og fjerne historie er høy, likeså kjennskapen til lokal politikk og formell og uformell samfunnsstruktur.

Tradisjonalisten vil aldri flytte til sentrum. Som det kommer frem over vil tradisjonalisten helst aldri flytte til noen annen del av kommunen enn den man bor i, men sentrum er særlig uaktuelt. Sentrum, nettopp fordi det er et urbant sentrum, mangler nemlig en del kvaliteter tradisjonalisten har som helt sentrale i sine bopreferanser:

- Umiddelbar nærhet til natur. Det er viktig for tradisjonalisten at både barn og voksne i familien skal kunne få tilgang til naturen uten å måtte bevege seg særlig langt. Nærhet til natur blir sett på som en viktig del av en god oppvekst og et godt voksenliv. I en by av Sarpsborgs størrelse er det umulig å få til dette i sentrum.

Tradisjonalisten er ikke "fra Sarpsborg". Hun tenker mye mer lokalt enn som så

- Trygge og små forhold i det umiddelbare nærmiljøet til barna. Det at barna skal kunne besøke nabobarn, leke i boligens nærområder og "løpe fritt" er svært viktig. Tradisjonalisten mener at det å bo i sentrum setter klare begrensninger i forhold til denne type frihet for barna. Farlig trafikk, mange mennesker, uoversiktlig og støy er elementer tradisjonalisten assosierer med sentrum og som er uforenelig med kravene til nærområdet.
- Tradisjonalisten ser på sitt eget nærområde som noe kvalitativt ulikt et bysentrum. Sentrum er skittent (leksos, høy bruksgrad), kaotisk (mange mennesker, mye aktivitet, mange ukjente), ukjent (mange ulike typer mennesker, mange språk), kommersielt (kjøpesentre) og utrygt (kriminalitet, trafikk). Nærområdet er i motsetning til dette rent, ordnet, kjent og trygt.
- Nærhet til familie og venner er også for en del tradisjonalister viktige kvaliteter i nærområdet. Det å bo der man vokste opp fører til at både foreldre, venner og kanskje søsken er tilgjengelige innenfor gangavstand. For noen i vårt materiale er dette helt sentrale elementer med betydning for valg av bolig.

Tradisjonalisten på tur med barna sine i Sarpsborgmarka. Slik det var da hun selv vokste opp (illustrasjonsfoto).

- Mye tyder på at disse kravene til natur og trygge forhold i nærområdet er tett knyttet til de kvalitetene tradisjonalisten hadde i nærmiljøet sitt da hun vokste opp.

1.3.3 Sentrumspatrioten

Bakgrunn: Fra Sarpsborg
Urbanitet: Sentrum

Patrioten er fra Sarpsborg sentrum. Hun er egentlig en versjon av tradisjonalisten, men har sentrum som sitt lokalområde. Siden hun har vokst opp i sentrum, setter hun pris på de urbane kvalitetene det representerer. Sentrumspatrioten vet nemlig av egen erfaring at man også kan ha en god barndom, med gode nærområder og kjente forhold i et urbant område.

Sentrumspatrioten er ikke like opptatt som bymennesket av at kommunen må oppgradere sentrums bygningsmasse, skole, kulturtilbud og boligområder, men er opptatt av at barn må kunne bruke byen. Hun er ikke negativ til å bruke ressurser på sentrum, men ser kvaliteten i det som eksisterer. Slik som tradisjonalisten er sentrumspatrioten stolt av Sarpsborg by. Kunnskapen om byens både nære og fjerne historie er høy, likeså kjennskapen til lokal politikk og formell og uformell samfunnsstruktur.

Sentrumspatrioten har gjerne arbeiderklassebakgrunn og er stolt av dette. Som en av informantene våre sa, da hun fortalte om hvordan de frivillig jobbet for barnetilbudet hos Sparta Warriors:

“Altså vi er vel sånne vanlige arbeidsfolk alle sammen, som ikke er redde for å jobbe, og det er vi jo stolte av. Vi er vant med å jobbe hardt, det gjør vi og det gjør foreldra våre. Det ser du på Amfin også, det er ikke vanskelig å få folk til å stille opp. Det er ikke et krav men det blir jo likevel stort sett sånn at folk stiller opp for Amfin*.”*

*** “Amfin”**
Sparta Amfi

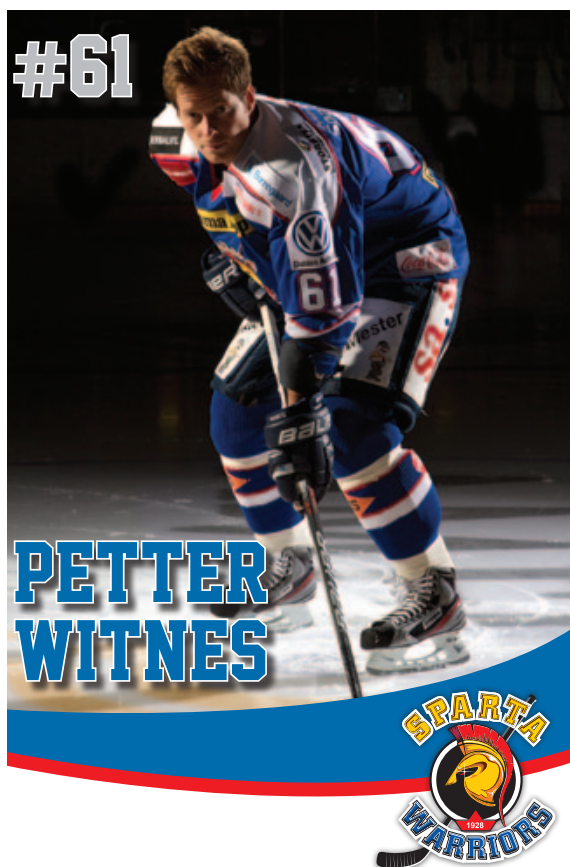
(arenaen til
Sparta Warriors,
ishockeylaget i
Sarpsborg)

Som eneste kategori i analysen vår, er sentrumspatrioten den som med stor sannsynlighet vil bli boende i Sarpsborg sentrum, uansett hva kommunen gjør eller ikke gjør av grep. Lojaliteten og stoltheten over sentrumsområdet er høy.

- Gode byrom for barn. Tilgang til parker, mulighet for å drive med uorganisert idrett i sentrum. Det er viktig å kunne få til en autonom barndom også i sentrum.
- Selv om man ikke har tilgang til skog og vann i umiddelbar nærhet til sentrum, er det kort vei til disse kvalitetene. God tilgang for barn til de sentrumsnære naturområdene er viktig.
- Nærhet til familie og venner er også for en del sentrumspatrioter viktige kvaliteter i nærområdet. Det å bo der man vokste opp fører til at både foreldre, venner og kanskje søsken er tilgjengelige innen gangavstand.
- Mye i materialet vårt tyder på at bypatriotens preferanser er tett knyttet til de kvalitetene hun hadde i nærmiljøet sitt da hun vokste opp.
- En god sentrumsskole er viktig, selv om dette ikke er like styrende for boligpreferanser som hos bymennesket.

Sentrumspatrioten blir boende i sentrum, uansett hvilke grep kommunen tar

Sparta Warriors er et viktig samlende element for mange i Sarpsborg (bilde: Sparta Warriors)

1.3.4 Redebyggeren

Bakgrunn: Innflytter

Urbanitet: Utenfor sentrum

Redebyggeren er ikke fra Sarpsborg. Hun flyttet til Sarpsborg hovedsakelig av en grunn: Hun vil ha hus med hage og nærhet til natur, og Oslo ble for dyrt. Hun vil bo i en by på det sentrale østlandsområdet, ikke for langt fra Oslo. Sarpsborg er stort sett helt tilfeldig valgt, gjerne fordi det var her man fikk det beste jobbtilbudet, men Sarpsborgs gunstige boligpriser er også en viktig grunn til at hun havnet her.

“Vi vurderte alt fra Lillehammer og Gjøvik til Tønsberg og Sandefjord, men mannen min fikk et jobbtilbud her, og jeg kunne ta pedagogikken i Halden samtidig så det passet bra. Jeg visste egentlig utrolig lite om Sarpsborg før vi kom, jeg hadde faktisk aldri vært her en gang. Jeg kjente jo noen fra Fredrikstad, men jeg tror ikke jeg kjente noen fra Sarpsborg.”

Redebyggeren har gjerne høyere utdanning. Utdanningen ble kanskje gjennomført i Oslo, her bodde hun gjerne i bykjernen i leilighet, men ønsket ikke å fortsette med det når hun skulle etablere seg med barn. Hun visste lite om Sarpsborg før hun flyttet hit, men har fort lært seg hvilke områder som er regnet for “å være bra”. Siden hun hverken har familie eller venner her, eller noe patriotisk forhold til deler av kommunen, står hun fritt til å velge hvor hun vil bo.

Akkurat som tradisjonalisten er det lite sannsynlig at redebyggeren kommer til å flytte til sentrum. Hun flyttet fra Oslo nettopp for å slippe unna den fortettede bykjernen. Noen av elementene redebyggeren er ute etter er vanskelig forenelig med det å bo i sentrum:

Stor enebolig og hage er viktig for redebyggeren

- Umiddelbar nærhet til natur. Det er viktig for redebyggeren at både barn og voksne i familien skal kunne få tilgang til naturen uten å måtte bevege seg særlig langt. Nærhet til natur blir sett på som en viktig del av en god oppvekst og et godt voksenliv. I en by av Sarpsborgs størrelse er det umulig å få til dette i sentrum.
- Stor enebolig og hage er viktig for redebyggeren.
- Trygge og små forhold i det umiddelbare nærmiljøet til barna. Det at barna skal kunne besøke nabobarn, leke i boligens nærområder og “løpe fritt” er viktig.

- Skolekrets er svært sentralt for redebyggeren, og det er gjerne kun den beste som er god nok. Før redebyggeren velger hvilket område familien skal bo i, bruker hun mye ressurser, både gjennom formelle og uformelle kanaler, for å finne ut hva som er den beste skolen. Resultater på nasjonale prøver, skolens rykte i befolkningen, kvalitet på lærere og bygningsmasse og hvilke type elever som går der (sosioøkonomisk status) er viktige forutsetninger.

Byggefelt utenfor Sarpsborg sentrum

1.4 Oppsummering

Bymennesket, tradisjonalisten, sentrumspatrioten og redebyggeren har ulike meninger om hva som er viktig for hvor de vil bo. To av kategoriene, *tradisjonalisten* og *redebyggeren*, ser på sentrum som nokså uaktuelt å bosette seg i, uansett hvilke grep kommunen gjør. *Sentrumspatrioten* derimot blir boende i sentrum nærmest uansett, selv om hun ikke er tilfreds med grepene kommunen tar. *Bymennesket* er den som i størst grad lar seg påvirke av kommunens tiltak.

Sosiologens anbefaling

Ha et bevisst forhold til hvilken metode du bruker for å samle inn data. De fleste samfunnsvitenskapelige metoder har både styrker og svakheter, og det er viktig å være klar over disse når man analyserer data og utvikler tiltak.

Det å bruke ulike metoder for å undersøke et tema har de senere årene blitt mer og mer vanlig i samfunnsforskning. Et såkalt mixed methods-perspektiv belyser et fenomen fra flere vinkler. Men også dette perspektivet har sine begrensninger, og man bør ha litt kunnskap om metodemiksing hvis man skal ta det i bruk.

Anbefalt litteratur kapittel 1:

- Bergman, Manfred Max (2008). *Advances in Mixed Methods Research*: SAGE.
- Bryman, Alan (2012). *Social Research Methods*: Oxford University Press.
- Danermark, B. E., Mats; Jakobsen, Liselotte; Karlsson, Jan Ch. (2002). *Explaining society: Critical realism in the social sciences*: Routledge.
- Kvale, Steinar (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*: Gyldendal akademisk.

KAPITTEL 2: SARPSBORG KOMMUNE

Dette kapittelet presenterer fakta om kommunen og gir en oversikt over prioriteringer og tiltak som kommunen har satt i verk som er relevante for de videre analysene våre.

2.1 Metode

Informasjon om Sarpsborg kommune er samlet inn fra flere kilder. De viktigste har vært intervjuer med befolkning og næringsliv i Sarpsborg og ansatte i kommunens planavdeling. Ulike opplysninger er også innhentet fra aviser, internett og kommunens egne rapporter og plandokumenter. I tillegg har vi også gjennomført observasjoner i byen, med egne befaringer og gjennom deltakelse i kommunens "barnetråkkregistreringer".

Vi har også fått god drahjelp fra kommunen i arbeidet med å innhente informasjon. De har tilgjengeliggjort et bredt faktagrunnlag gjennom ulike rapporter og utredninger og gitt et oversiktlig og tydelig innsyn i hvordan kommunen jobber.

2.2 Sarpsborgfakta

Sarpsborg kommune ligger i Østfold fylke, og har en befolkning på litt over 53 000 mennesker. Kommunen består av tre deler, adskilt av E6 og Glomma. Det bor ca. 12 000 mennesker vest for E6, fordelt på boligområdene Greåker, Grålum, Alvim og Yven. I Skjeberg og Varteig, områdene øst for Glomma, bor det ca. 20 000 mennesker. De resterende innbyggerne bor øst for E6 og vest for Glomma, hvorav rundt 8 000 i Sarpsborg sentrum, ca. 9 000 i Kurland og Lande og omtrent 2 000 i nordre og vestre Tune.

"Barnetråkk"

Barnetråkk er en metode for medvirkning og bedre planlegging for barn og unge. Her registrerer barn og unge selv sine skole- og fritidsveier, områder for opphold og lek, steder de liker og misliker og hvilke fysiske forandringer de ønsker seg i nærområdene. Dette kan gi kommuner oppdatert kunnskap for bedre planlegging, samtidig som barn og unge kan få en reell mulighet for medvirkning i utvikling og forbedring av egne omgivelser. Metoden er videreutviklet gjennom forskning ved Universitetet for miljø- og biovitenskap og Norsk form.

[Lenke til **Barnetråkk** på nett](#)

[Lenke til **Kart i skolen** på nett](#)

Våler kommune

Rakkestad kommune

Råde kommune

Kalnes
nytt sentralsykehus

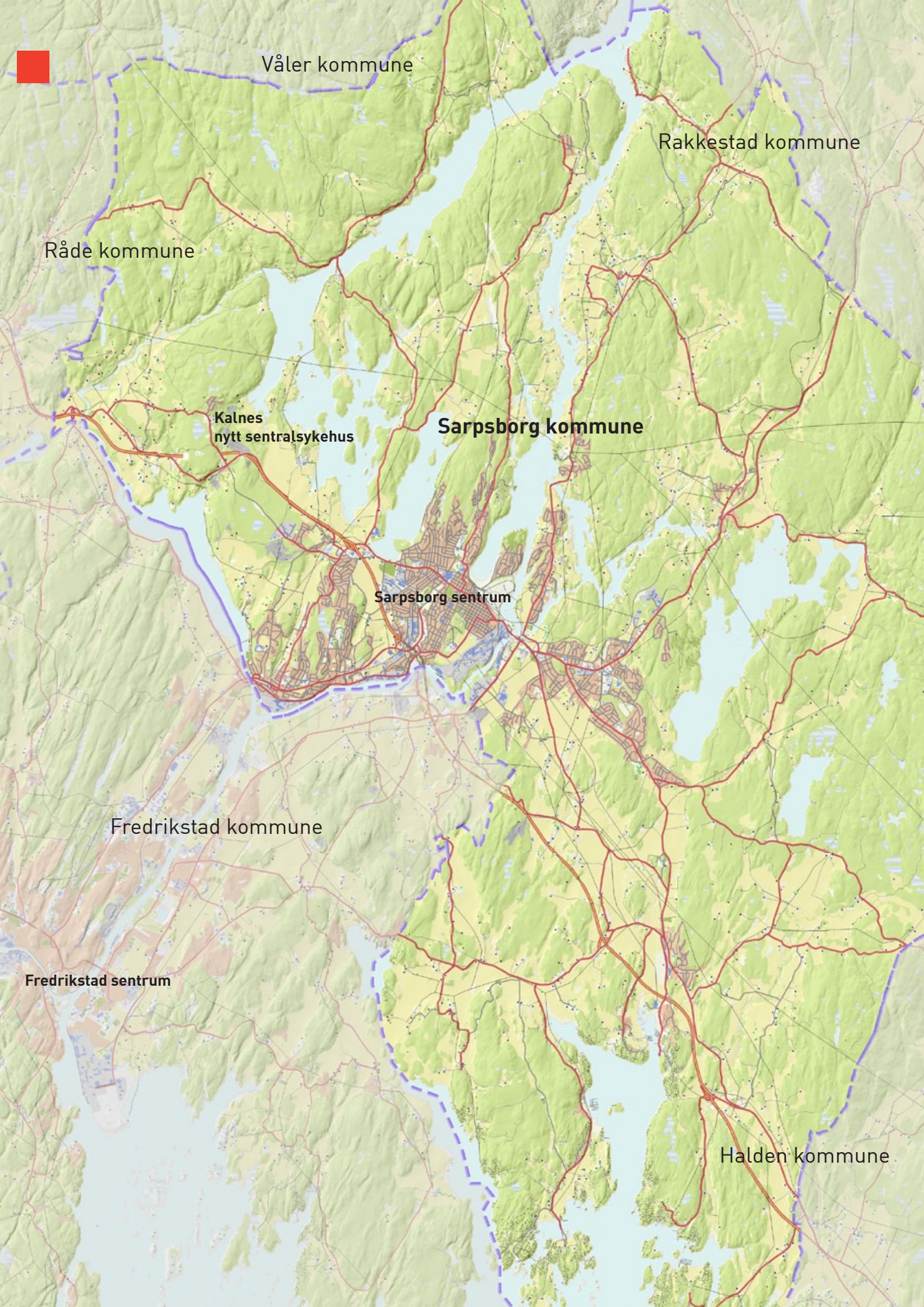
Sarpsborg kommune

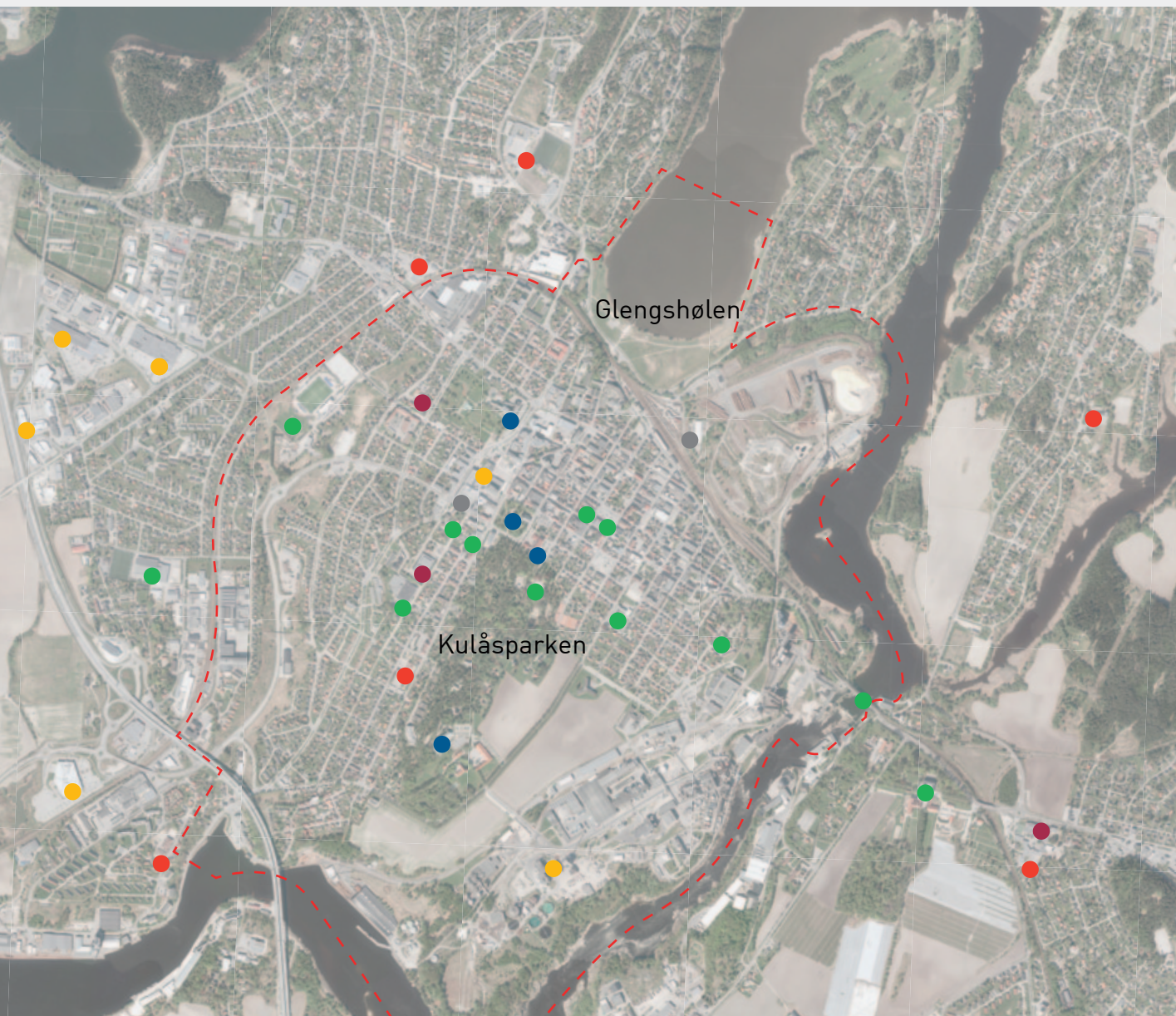
Sarpsborg sentrum

Fredrikstad kommune

Fredrikstad sentrum

Halden kommune

- barneskoler
- ungdomsskole / videregående skole
- kulturinstitusjoner / serverdigheter / idrett

- offentlige institusjoner
- handel og næring
- transport / kommunikasjon

Sarpsborg sentrum: Inntegnet er kommunens definisjon av sentrum. I tillegg har vi markert ulike institusjoner og tilbud som er relevante for barnefamilier i byen. Man ser tydelig Kulåsparkens utstrekning og hvordan den er et strukturerende element i byen. Et annet sentrumsnært rekreasjonsområde er Glengshølen. Man kan også legge merke til Sarpsborgs karakteristiske kvartalsstruktur, særlig i Østre bydel. Kjøpesenterutbygging vest for sentrum er et stadig kraftigere tyngdepunkt for byens befolkning.

Byen Sarpsborg blir regnet som Norges tiende største by med ca. 47 000 innbyggere. Elva Glomma og Sarpsfossen har gjennom historien hatt stor betydning for byens vekst. Fossen har blant annet gitt grunnlag for Borregaards og Hafslunds sagbruk og fabrikker. Byen har lenge vært kjent som en industriby og fremstår fremdeles i dag med industriby-identitet.

Andre karakteristiske trekk ved Sarpsborg er et sterkt ishockeymiljø og stor dekning av fotballklubber for barn og unge. Parker og rekreasjonsområder er godt utviklet og tilgjengelig stort sett over hele byen. Sarpsborg sentrum (særlig østre del) er preget av en tydelig kvartalsstruktur (kvadratur). I 2016 fyller Sarpsborg 1000 år, og som følge av dette har torget i sentrum gått gjennom en større fornyelse. Nytt sentralsykehus for Østfold er vedtatt lagt til Kalnes, 6 km nordvest for Sarpsborg sentrum.

Sarpsborg er Norges tiende største by

Kommunen har mange innbyggere, men en relativt liten del bor i sentrum

"Kjøttbeinet"

Det bor i overkant av 100 000 mennesker i "byen" Sarpsborg/Fredrikstad. Også omtalt som "kjøttbeinet". Kallenavnet kommer av figuren de to byene og strekningen mellom danner på kartet. De to byene fungerer i en symbiose, med et bo- og arbeidsmarked. Kommunene samarbeider om areal- og transportplanlegging i strekningen mellom byene.

2.3 Kommunens prioriteringer og tiltak

2.3.1 Målsettinger

Sarpsborg kommune har et sterkt fokus på barn og unge og har som visjon å være kommunen «der barn og unge lykkes». Gjennom å satse på gode oppvekstsvilkår og utdanning, ønsker kommunen også å oppnå positive ringvirkninger for andre aldersgrupper i befolkningen og andre sektorer i kommunen.

Det har til nå ikke vært et uttalt mål for kommunen å tiltrekke barnefamilier til sentrum, men det vektlegges i flere utredninger og tiltak. Målet om barnefamilier i sentrum søkes nå innlemmet i en del av kommunens formelle planer. Det begrunnes med ønsket om et levende sentrum med en variert sammensetning av innbyggere.

Kommunen vurderer å eksplisitt bake inn målesetting om barnefamilier til sentrum i planverket

De siste tiårene har Sarpsborg kommune også hatt fokus på å oppgradere og å ivareta arkitektoniske kvaliteter og uterom i sentrum. Byens torg har gått gjennom en stor oppgradering, og ny sentrumsplan har tydelig fokus på å bevare byens karakter og ivareta arkitektonisk kvalitet.

2.3.2 Organisering av planarbeidet

Ulike verktøy

Sarpsborg kommune har en ressurssterk og engasjert planavdeling som både utfordrer og styrker sitt eget arbeid gjennom å prøve ut alternative metoder og verktøy. Den bruker aktivt ulike nasjonale ressursverktøy inn i sin virksomhet, som for eksempel «KOMPAS» (Kommunenes plan- og analysesystem) og «Barnetråkk». Planavdelingen har også ved flere anledninger gått til anskaffelse av

Sarpsborg kommunes anbefaling

Gode grep en kommune kan gjøre for å tiltrekke seg barnefamilier til sentrum:

- Sørge for gode byrom for barn, både i boligprosjekter og i det offentlige byrom, samt god "infrastruktur for barn" (f.eks. trygg skolevei og kobling mellom grøntområder)
- God barnehagedekning
- Gode barne- og ungdomsskoler
- Informasjonspakke /velkomstpakke til nye innbyggere og mulige tilflyttere

ulike analyser og utredninger utført av eksterne rådgivere.

I planarbeidet bruker kommunen KOMPAS-systemet aktivt. Fra KOMPAS utarbeides blant annet prognoser på skolekrets nivå. Dette gir et tidsbilde på hvordan situasjonen er i kommunen på et gitt tidspunkt, særlig når det gjelder alderssammensetning. Sarpsborg er inndelt i 39 levevilkårssoner, slik at kommunen har mulighet til å gjøre analyser ned på forholdsvis lokalt nivå.

KOMPAS har gitt kommunen et godt verktøy og kilde for data

Ved å bruke slike analyser over lang tid, har planavdelingen utviklet et verktøy som er viktig både for egen og andre avdelingers arbeid. Blant annet leverer planavdelingen prognoser og tall til helse- og sosialavdelingen og skoleavdelingen.

Fra planer til gjennomføring

Planavdelingen går for tiden gjennom en justering av sitt arbeid og fokus. Det er særlig to forhold som bør nevnes: For det første har Sarpsborg kommune den siste tiden sett at den har et overskudd av planer som i stor grad overlapper hverandre. I forbindelse med ny planstrategi har det derfor blitt gjennomført en opprydding i planer og planbehov i kommunen.

Dette har også medført at planavdelingen har fått en rolle som prosessveileder i planarbeidet for hele kommunen. I kraft av å være mer flerfaglig enn andre avdelinger, har avdelingen mulighet til å vurdere de ulike planene mer i sammenheng og kan derfor lettere bistå med å legge opp og koordinere ulike planprosesser.

Planavdelingen har rolle som prosessveileder for hele kommunen

For det andre endres fokus i avdelingens arbeid fra å lage planer til å gjennomføre planer. Dette involverer blant annet fokus på dialog med grunneiere. Planavdelingen selv uttaler at de ser dette som en nasjonal tendens og at de har mye å lære om å arbeide med økt fokus på gjennomføring og dialog. Denne typen arbeid prøves nå ut i et transformasjonsområde, Sandesund-Greåker. I denne prosessen avholder planavdelingen møter med én og én grunneier, kartlegger

Sarpsborg kommunes anbefaling

Ved å gå fra fokus på "planlaging" til "plangjennomføring" forventer kommunen å:

- Få større gjennomføringskraft
- Ha eget gjennomføringskapittel i arealplaner
- Sørge for involverende prosesser i planleggingen og ha godt samarbeid og dialog med utbyggere både i planprosessen og i etterkant for å få gjennomført flere planer.

deres behov, ønsker og ressurser og setter sammen et helhetsbilde av situasjonen. Videre prøver de å “spleise” ulike grunneiere for å skape samarbeid.

Utvikling av kommunal boligpolitikk

Et viktig mål for kommunen fremover er å utvikle en helhetlig kommunal boligpolitikk. Sarpsborg har per i dag ikke en uttalt boligpolitikk. Mye av det som bygges i kommunen kan karakteriseres som tilfeldig eller utviklerstyrt. Ansatte i kommunen har påpekt at det har vært utfordrende å oppnå ønsket kvalitet i boligbyggingen, særlig med tanke på uteområder.

I arbeidet med å utvikle en kommunal boligpolitikk benyttes flere typer verktøy. Kommunen vektlegger spesielt bruk av statistikk, flyttemotivundersøkelse og møter med eiendomsmeglere og utbyggere. Formålet med å snakke med meglere og utbyggere er at de kommuniserer hva de mener er behovene, eller etterspørselen, i det lokale eiendomsmarkedet og gir derfor en viktig indikasjon på hva som bør prioriteres i boligpolitikken fremover. Sarpsborg kommune deltar også i Husbankens boligsosiale utviklingsprogram.

En sentral utfordring for Sarpsborg kommune i planarbeidet er å sikre en variert befolkningssammensetning i sentrum. En klar utvikling i Sarpsborg de siste årene har vært at eldre beboere flytter inn til sentrum, mens for eksempel barnefamilier i større grad foretrekker å bo i andre deler av byen. Kommunen selv mener at denne utviklingen delvis kan skyldes at boligtilbudet i sentrum er for snevert og ensartet. Det finnes for eksempel mange leiligheter

En sentral utfordring i planarbeidet er å sikre en variert befolknings-sammensetning i sentrum

Sarpsborg kommunes anbefaling

Sarpsborg kommune utformer for tiden en egen boligpolitikk. Erfaringer fra dette inkluderer:

- Det er gjennomført 5 arbeidsmøter med en bredt sammensatt gruppe med temaene boligpolitikk og boligsosialt arbeid, utvikling på det boligsosiale området, organisering og kompetanse, brukerperspektiver (med organiserte brukerinteresser), og det er avholdt dialogmøter med eiendomsmeglere hvor formålet med møtene var å innhente kunnskap som går utover statistikken. Arbeidsmøtene bekreftet betydningen av å bringe aktører fra kommunen og omgivelsene sammen.
- Etablering av et nettverk mellom Østfoldbyene gir større bredde i kompetanse og er en god plattform for erfaringsutveksling.
- Samarbeid med nasjonal kompetanse (Husbanken) og kommuner som holder på med tilsvarende problemstillinger er hyggelig, lærerikt og inspirerende.

Lenke til [Husbankens boligsosiale utviklingsprogram på nett](#)

i sentrum, men barnefamilier finner det generelt ikke attraktivt å bosette seg i dem. De nyere leilighetsprosjektene har gjerne meget sparsomme uteareal, hvilket gjør det utfordrende å tiltrekke seg barnefamilier.

2.3.3 Fysiske forhold

Byfornyelse

Siden 1990-tallet er det gjennomført en oppgradering og forskjønning av Sarpsborg sentrum. Frem mot Sarpsborgs 1000-årsjubileum i 2016 har torget gjennomgått en større transformasjon. Neste ledd i dette arbeidet er gågata, og så står østre bydel for tur.

Sarpsborg fyller 1000 år i 2016

Våre funn tyder på at denne prosessen har hatt positiv effekt for folks oppfatning av sentrum. Denne "forskjønningen" vil også fortsette i årene fremover, ikke minst med hensikt om å gi bedre forhold for en ønsket variert befolkningssammensetning i sentrum. Blant annet som konkret virkemiddel for østre bydel, ønsker planavdelingen å etablere en park hvor strategisk oppkjøp av eiendommer inngår som en del av prosessen. Rullering av sentrumsplan og fokus på kvartalsvis behandling av tomter inngår i dette arbeidet.

Sentrumsskolen

Skolen knyttet til sentrumsområdet ligger i dag i en 135 år gammel bygning. Etter som bygningen begynner å bli gammel, har det lenge vært planer om å bygge en ny skolebygning. Skolen har delvis forfalt og tilfredsstillende ikke dagens krav til skolebygninger. Det forventes vedtak i bystyret i oktober 2012 om bygging av et nytt skolebygg. I utgangspunktet skulle ny skole lokaliseres slik at den kunne lette presset på de overfylte skolene andre steder i byen. Siden den tiltenkte tomten viste seg å være uegnet, planlegges det nå å rive og bygge nytt på samme tomt som dagens byskole ligger.

Kulturhus

Sarpsborg er den eneste av Norges ti største byer uten et kulturhus av en størrelse som kan huse store konserter eller ivareta Riksteaterets krav. En debatt omkring etablering av et slikt kulturhus, som kan samle kino, bibliotek og konsertsal i et stort bygg, har pågått i lengre tid.

En sentral utfordring for politiske myndigheter har vært å fastsette en sum for mulig investering i et slikt prosjekt. I juni 2012 ble det fattet vedtak i Sarpsborg bystyre om å samlokalisere kulturhus og bibliotek ved Sagahuset, ved torget. Bystyret skal sikre et fond på 100 mill. kroner før byggestart, som forventes å være i 2017.

Sarpsborg kommune har imidlertid en tradisjon for større utendørskonserter i Kulåsparken, som ligger sentralt i byen. Det finnes også en del mindre kulturbygg i byen, som EPA, Folkets Hus og Gleng, samt bibliotek og museum.

Sarpsborg har ikke et stort kulturhus, men tradisjon for større utendørskonserter

2.3.3 Skole, sentrumsutvikling og integrering

De siste 10-20 årene har mange nye innflyttere til Sarpsborg sentrum vært innvandrere. En sentral forklaring på denne utviklingen er at mange av innvandrerne bor i kommunens sosialboliger, og mange av disse boligene er plassert i sentrumsområder av byen, som for eksempel østre bydel.

Som en konsekvens av denne utviklingen, har sentrumsskolen fått en stor andel elever med at annet morsmål enn norsk (ca. 40 % og økende). I tillegg til ekstra språklig oppfølging, opplever skolen også andre utfordringer, som å oppnå god kontakt med elevenes foreldre.

Som ledd i integreringsarbeidet har sentrumsskolen fått tilført midler gjennom et prosjekt kalt "Fargerikt og nært". Midlene kommer gjennom kommunens midler for psykisk helse og medfører at skolen kan tilby gratis leksehjelp til alle trinn og idrettsaktiviteter etter skoletid.

Gjennom mange års erfaring har sentrumsskolen etter hvert utviklet god kapasitet og kompetanse med å tilrettelegge for flerspråklige elever og familier. Dette til forskjell fra andre skoler i Sarpsborg med et betydelig mindre antall flerspråklige elever og dermed langt mindre erfaring med å tilrettelegge for disse elevene.

Gjennom mange års erfaring har sentrumsskolen utviklet god kapasitet og kompetanse med å tilrettelegge for flerspråklige elever og familier.

Sarpsborg kommunes anbefaling

Noen momenter basert på prosesser Sarpsborg har vært igjennom i forbindelse med transformasjon av sentrumsnære områder:

- Medvirkning i prosess er viktig
- Dialog med grunneiere både enkeltvis og i grupper bør tilstrebes
- Bygge relasjoner og tillit er avgjørende
- Illustrere muligheter med inspirasjonsbilder kan være med på å tilrettelegge for god dialog
- Det bør inviteres til møter underveis og skape dialog mellom grunneiere og mellom grunneiere og kommunen.

2.3.7 Næringslivet og kommunen

Sarpsborg kommune, administrativt og politisk, omtales som næringslivsvennlig og har et tilsynelatende godt forhold til næringslivsaktører i kommunen. Dialog, støtte og samarbeid med gründere, utviklere og investorer er godt etablert.

Planavdelingen har som mål å være proaktive i sitt forhold til utviklere og investorer og har til dels kommet med direkte råd om hva disse burde eller kunne ta fatt i.

Noen informanter i næringslivet i Sarpsborg har nevnt at fragmentert eierskap i sentrum, særlig i gågata og østre bydel, er en utfordring i forhold til å skape utvikling der. Mange av eiendommene i bykjernen har i tillegg hatt de samme eierne i en årrekke, og det mangler i dag gode incentiver for at grunneierne skal være mer aktive og involverte i utviklingen av Sarpsborg sentrum.

Sarpsborg kommunes anbefaling

Hvordan kommer man som planlegger/kommune i dialog med barnefamilier?

- Barnetråkk er viktig for kommunikasjon med barna og for å oppnå viktig kunnskap om hvor de ferdes og hvor de leker.
- Møter med FAU (Foreldrerådets arbeidsutvalg) i forbindelse med plan- og byggesaker
- Målrettede undersøkelser

2.4 Oppsummering

Sarpsborg kommune fremstår som en kommune som vet mye om seg selv. Kommunen har en ressurssterk og aktiv planavdeling og har gode analyser og utredninger på sentrale temaområder. Medarbeiderne i planavdelingen er godt oppdatert på kunnskapen som eksisterer og har med sin nysgjerrige og engasjerte holdning vært til god hjelp i dette prosjektet.

Sarpsborg har som visjon å være kommunen der barn og unge lykkes. Dette har hatt innvirkninger på planarbeidet de siste årene og vil bli en enda mer eksplisitt del av planverket i tiden som kommer.

Sarpsborg arbeider nå konkret med å utforme en boligpolitikk for kommunen. I flere år har kommunen arbeidet med transformering av sentrum, der oppgradering og forskjønning har vært en viktig del. Dette arbeidet fortsetter, og gågata og østre bydel er områder kommunen nå vil fokusere på. En hovedutfordring for sentrum er sentrumsskolen. En gammel skolebygning er en viktig del av dette. En ny skole er derfor under planlegging.

KAPITTEL 3: SARPSBORG

SLIK BARNEFAMILIENE SER DET

I dette kapitlet ser vi på Sarpsborg gjennom øynene til de fire kategoriene barnefamilier vi har funnet i Sarpsborg. Hvordan opplever de byen? Og hvordan ser de på det å bo i sentrum?

Først forteller vi om hvordan vi har gått frem for å gjøre analysen. Så forklarer vi hvordan data blir fremstilt. Til slutt presenterer vi Sarpsborg slik de fire idealtypene barnefamilier ser byen sin.

3.1 Metode

Barnefamiliene i Sarpsborg er ulike med tanke på hvor og hvordan de vil bo. De kan som nevnt deles i fire idealtypiske kategorier: bymennesket, redebyggeren, patrioten og tradisjonalisten. I dette kapitlet vurderer vi ulike forhold i Sarpsborg sentrum sett gjennom barnefamilienes øyne. Hvor utslagsgivende er disse elementene for sentrums attraktivitet som bosted?

3.1.1 Matrisen

Det som blir vurdert i matrisen - *elementer*

For hver befolkningskategori har vi laget en matrise der vi vurderer en del sentrale elementer ved sentrum. Dette er elementer som har gått igjen i intervjuene og som er viktige for boligpreferansene til barnefamilier i Sarpsborg.

Noen forhold kan kommunen påvirke, som sentrumsskolen, bygningsmassen og kulturtilbudet. Andre elementer er vanskeligere å påvirke direkte, som patriotisme og synet på det å vokse opp i sentrum.

Den vertikale akse: *viktig - mindre viktig*

Den vertikale akse i matrisen vurderer elementenes påvirkning på barnefamilienes valg av bosted. Hvis et element er viktig for en befolkningskategori, betyr det at det har stor innvirkning på om man ønsker å bosette seg i sentrum. Hvis det er mindre viktig har det lite å si for denne vurderingen.

Et sentralt poeng for å forstå hva denne akse forteller er at det kun er innvirkningen på boligpreferanse som er vurdert. Dette betyr at et element kan være svært viktig for et menneske i mange sammenhenger, men hvis det ikke er viktig i forhold til boligpreferanse, blir det satt opp som mindre viktig i matrisen. Et godt eksempel på dette er sentrumsskolen. På et generelt plan er det viktig for alle at denne er av høy kvalitet, men kvaliteten på sentrumsskolen påvirker ikke alles valg av bosted.

Forklaring til matrise:

Befolkningskategori:

Vi har funnet fire befolkningskategorier i Sarpsborg. Disse er bymennesket, redebyggeren, patrioten og tradisjonalisten.

Element:

Vi har identifisert en del forhold i Sarpsborg som er utslagsgivende for boligpreferansene. Disse kaller vi elementer. Befolkningskategoriene vurderer elementene ulikt.

Matrisen:

Matrisen er delt i to akser, som elementene blir vurdert i forhold til. Alle befolkningskategoriene har hver sin matrise.

Akser:

Det er to akser i matrisen, bra - dårlig og viktig - mindre viktig. Elementene blir plassert langs disse aksene.

Den horisontale aksene: *bra - dårlig*

I den andre aksene vurderer vi om den aktuelle befolkningskategorien mener elementet fremstår som bra eller dårlig. Gode elementer vil gjøre det attraktivt å bo i sentrum, dårlige elementer det motsatte.

Aksene kombinert - hva kan vi lese ut av matrisen?

Hvis en befolkningskategori vurderer et element som både bra og viktig, betyr dette at elementet påvirker positivt i forhold til det å bo i sentrum. Hvis et element er vurdert som dårlig og viktig, er det omvendt, det påvirker negativt når det gjelder det å bo i sentrum.

Hvis en befolkningskategori vurderer et element som lite viktig, har det ikke mye å si i forhold til om man vil bo i sentrum eller ei. Når man skal forstå hva som styrer boligpreferansen til kategorien, bør man derfor fokusere på høyre side av matrisen. Når man skal forstå hva som ikke er viktig i forhold til boligpreferanser, kan man se til venstre. Dette er en nyttig øvelse når man skal utvikle tiltak basert på analysen. Noe fokus og ressursbruk kan med fordel flyttes fra elementene på venstresiden over til elementene på høyresiden.

3.1.2 Bildene

For hver kategori har vi tatt med bilder og kartutsnitt fra Sarpsborg. Disse representerer det den aktuelle kategorien forbinder med sentrum. Ett av funnene vi har gjort i Sarpsborg er at de ulike kategoriene forteller svært ulike historier når de beskriver sentrum. Bildene er ment å illustrere nettopp dette, at opplevelsen av Sarpsborg sentrum avhenger av hvem du spør.

Sosiologens anbefalinger

I tillegg til å fremstille analysen på en forståelig måte for leseren, er det å utvikle grafiske fremstillinger gode redskap i selve analysearbeidet. Det å forsøke å systematisere data gjennom for eksempel en matrise slik vi har gjort her, gjør at man har drahjelp til å kategorisere og fokusere datamaterialet. Kvalitative data er kaotiske i sin ubehandlede form, og grafiske fremstillinger kan være nyttige for å komme til en forståelse av hva data egentlig sier.

3.2 Analyse: de fire kategoriene

Bymennesket

Bymennesket har et idealistisk ønske om å bo i Sarpsborg sentrum. Men bymennesket stiller strenge, kanskje urealistisk strenge, krav til sentrums kvaliteter. Skolen må være svært god, både innholdsmessig og bygningsmessig, med store ressurser og sterke og mange lærere. Kulturtilbudet skal være godt og uterommene innbydende. Befolkningen skal være variert og ikke dominert av enkelte sosioøkonomiske eller etniske grupper.

Slik bymennesket ser på Sarpsborg sentrum i dag, blir ingen av disse forutsetningene tilfredsstilt til fulle. Dette kan føre til at bymennesket gir opp sentrum og velger å bosette seg i en av bydelene utenfor sentrum, gjerne i bydeler med høy status. Dette skjer ofte etter at bymennesket har prøvd å bo i sentrum med familien sin, men gjerne før det eldste barnet skal starte på skolen. Denne trenden med at en del familier flytter når barna når skolealder, blir også bekreftet av Sarpsborg kommunes egne kvantitative data.

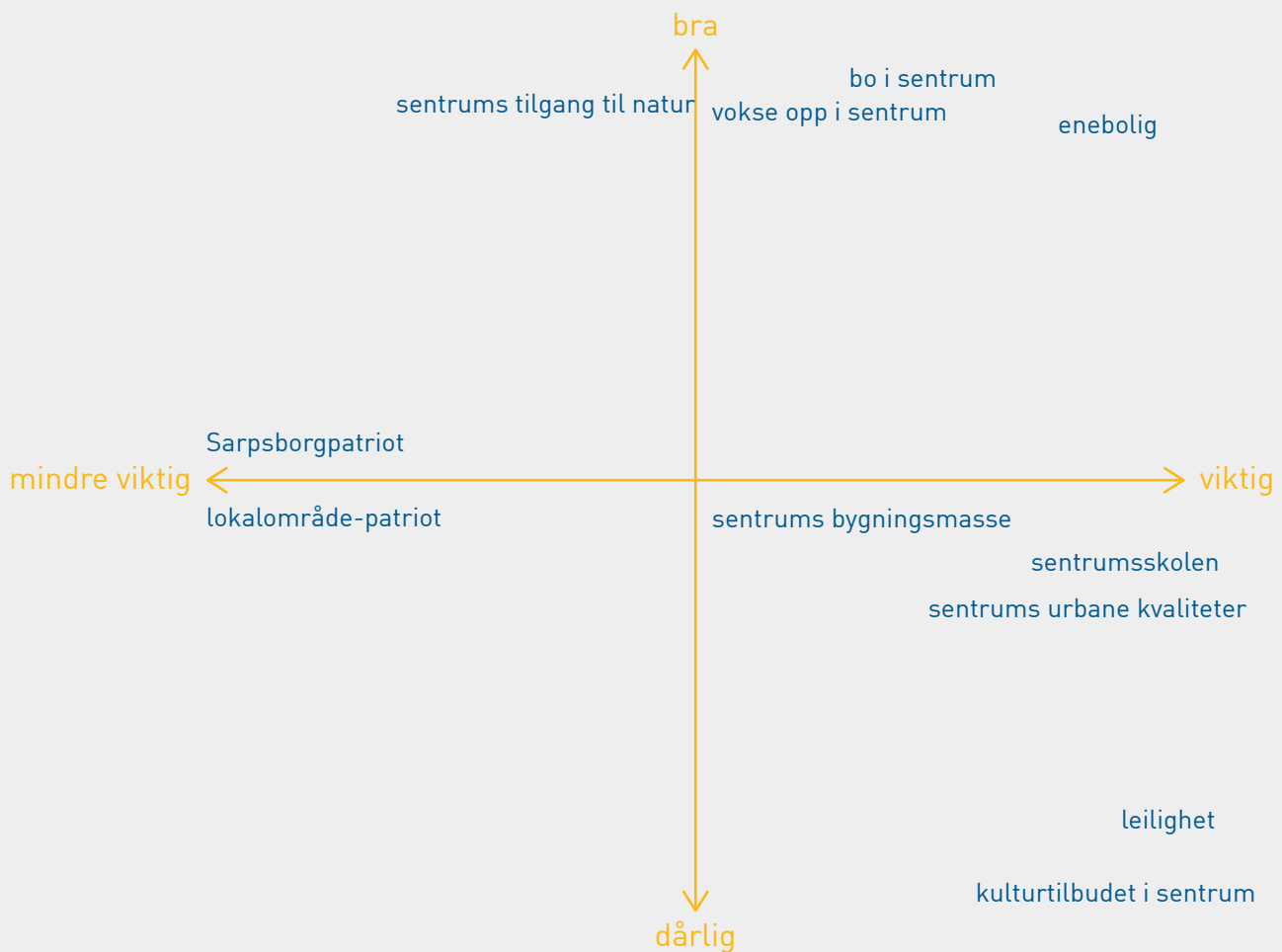
Hvis bymennesket blir boende i en bydel utenfor sentrum for lenge, blir det uaktuelt å flytte tilbake. Etter at barna har etablert nettverk og fått venner, vegrer familiene seg for å flytte. Bymenneskene må bli værende i sentrum til etter at barna har startet på skole og fått sosiale nettverk, ellers er de tapt som sentrumsboere.

De sentrumsnære villastrøkene, med store hus og tilhørende hager, skaper gode vilkår for at bymennesket vil bosette seg her.

Bymennesket ønsker å bo i enebolig. Sentrumsnære eneboliger er det en del av i Sarpsborg sentrum, så her synes hun situasjonen er tilfredsstillende.

Kommentar til matrise:

Det å **bo** og **vokse opp i sentrum** oppfattes som bra for bymennesket, derfor er dette plassert høyt i matrisen. Samtidig er det ikke slik at barna for en hver pris skal vokse opp sentrum, derfor er det plassert mot midten i høyre-venstre-aksen.

Eneboliger er viktig for bymennesket, og tilbudet i Sarpsborg sentrum vurderer hun som godt. Derfor plasseres denne oppe til høyre.

Patriotisme er uvesentlig for bymennesket. Sarpsborg er gjerne en tilfeldig valgt østlandsby, ofte fordi man fikk jobb her.

Bymennesket uttrykker utrygghet i forhold til **sentrumsskolen** og er misfornøyd med **sentrums kulturtilbud**.

“Sarpsborg blir en veldig liten by i forhold til Fredrikstad. Både i størrelse og hva som skjer i byen... (når man) først skal bo i en by, så er det jo ålreit at det faktisk er en by. Det er jo ganske dødt her.”

Tradisjonlisten

Tradisjonlisten ønsker å bo i den delen av Sarpsborg der hun vokste opp og definitivt ikke i sentrum. Sentrum mangler kvaliteter som er svært viktige for tradisjonlisten, nettopp fordi det er en bykjerne. Graden av fortetting, antallet mennesker, trafikk og mangel på natur i umiddelbar nærhet gjør at det er uaktuelt å bo her, både med og uten barn.

Sarpsborg sentrum fungerer godt til shopping, kulturaktiviteter og sportsarrangementer. Tradisjonlisten er glad i gågata og stolt av byens og sentrums lange historie. Men barn har ingen ting alene i sentrum å gjøre, derfor er både det å gå på skole og å vokse opp der uegnet for barn.

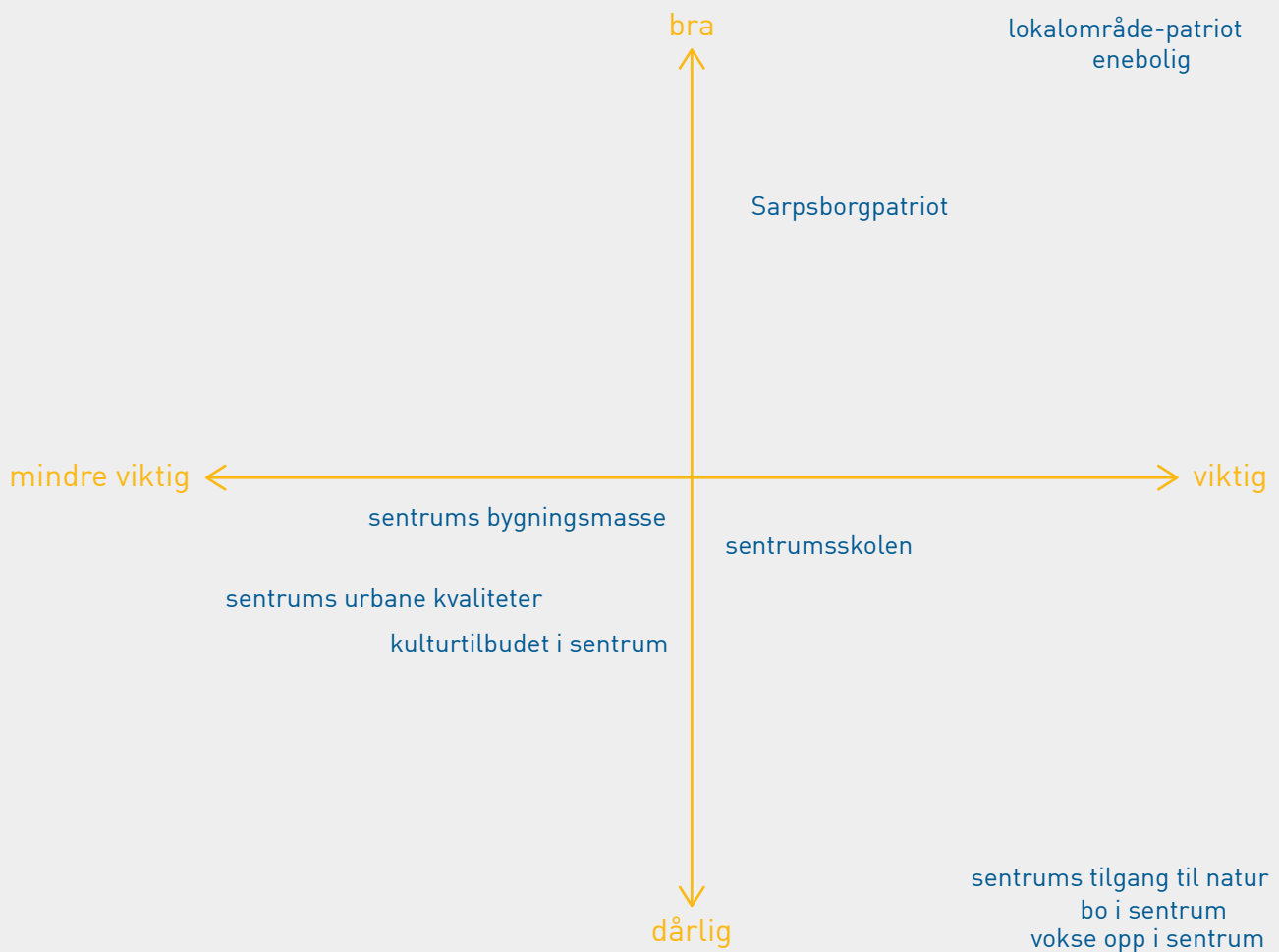
Siden tradisjonlisten ser ut til generelt å mislike sentrum som typologi, følger vi ikke tradisjonlisten i særlig grad videre i denne rapporten. Uansett hvilke grep kommunen tar, vil det ikke være attraktivt for henne å bo i sentrum.

Tradisjonlisten ser det slik at sentrum er preget av små, slitne leiligheter med trafikkerte gater rett utenfor. Ikke et godt boalternativ for barn, mener tradisjonlisten.

Tradisjonlisten assosierer sentrum med Østre bydel, og de utfordringene denne har med nedslitt bygningsmasse og lav sosiokulturell status i befolkningen.

Kommentar til matrise:

Tradisjonlisten er **lokalområdepatriot**, noe som legger sterke føringer på boligpreferansene. Hun er også veldig opptatt av å bo i **enebolig**, med hage, oversiktlig nabolag og nærhet til natur.

Kulturtilbudet, de urbane kvalitetene og **bygningssmassen i sentrum** er ikke så viktige for tradisjonlisten. Hun har ikke sterke meninger om dem og er ikke veldig engasjert i kommunens planer for sentrum.

Det å **vokse opp, bo** og **gå på skole** i Sarpsborg sentrum ser tradisjonlisten på som nokså uaktuelt. Derfor er disse kategoriene plassert nede til høyre.

Sentrumspatrioten

Når sentrumspatrioten ser på Sarpsborg sentrum, ser hun et sted som hun er svært glad i. Sarpsborg sentrum har, nettopp fordi det er Sarpsborg sentrum, høy verdi og er det beste stedet i verden å bo. For patrioten er en ekte patriot og står ved byen sin i tykt og tynt. Samtidig kan sentrumspatrioten mene mye om mangt i sentrum, men det skal svært mye til før hun vurderer det som aktuelt å bo noe annet sted.

Men sentrumspatrioten er for eksempel av den oppfatning at sentrumsskolen bør prioriteres høyere. Som de andre kategoriene mener patrioten at det særlig er utfordringer knyttet til en stor andel av elever fra hjem med lav sosioøkonomisk status og av elever med et annet morsmål enn norsk. Men sentrumspatrioten vil ikke vurdere å flytte familien sin fra sentrum av den grunn. Sentrumspatrioten kan også mene at det er for mye forfall i deler av sentrum. Innbyggerne bryr seg ikke om nabolagene sine. Man opplever kriminalitet, trafikk og støy og vil gjerne jobbe hardt for å gjøre sentrum til et bedre sted å vokse opp.

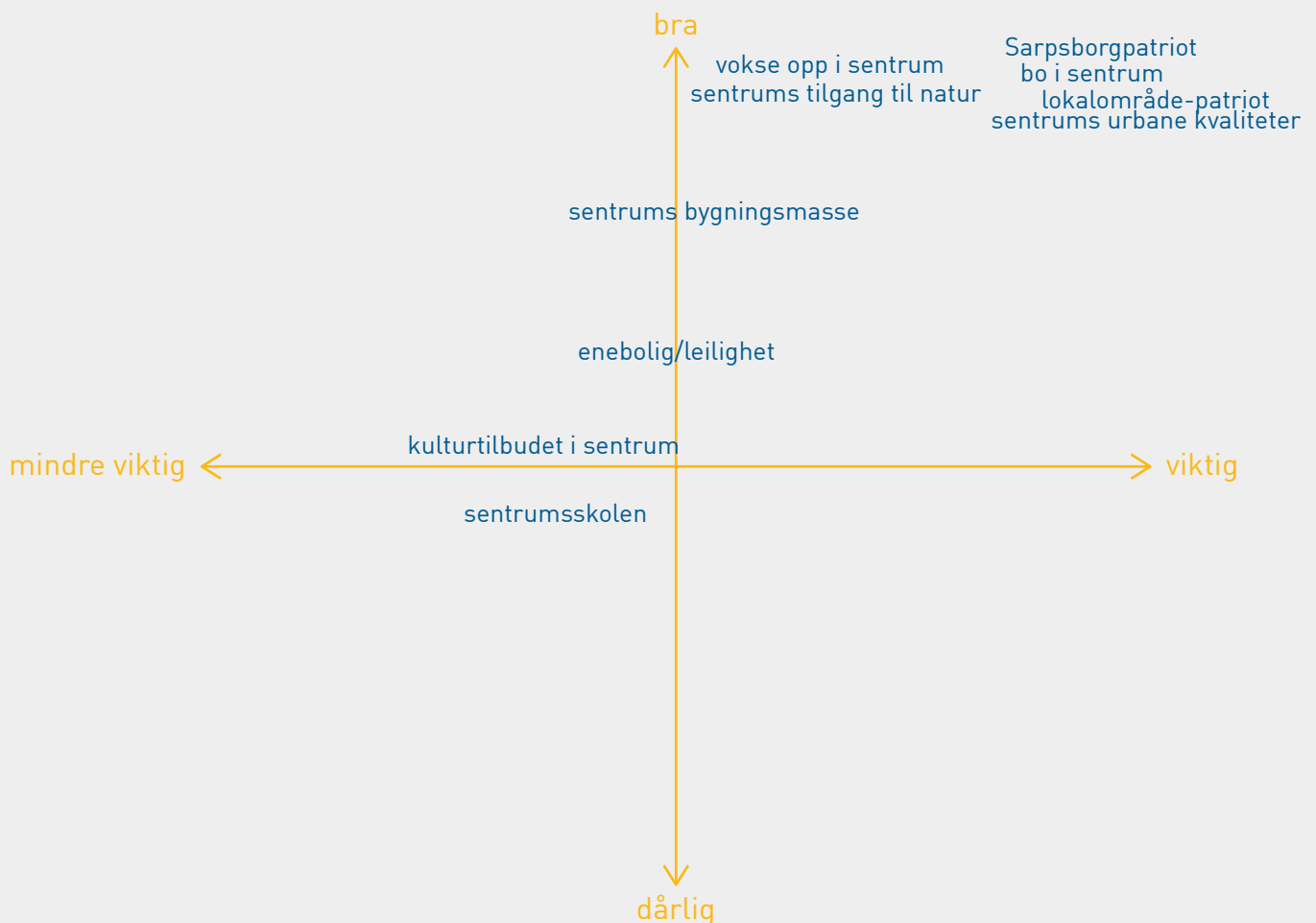
Sentrumspatrioten flytter ikke når hun møter motstand, hun jobber heller for å gjøre sentrum bedre. For Sarpsborg sentrum er hennes!

Sentrumspatrioten ser en god miks mellom tradisjonelt næringsliv, nye initiativ, boliger og lekeplasser når hun omtaler sentrum i Sarpsborg.

Sarpsborg sentrum har urbane kvaliteter i følge sentrumspatrioten. Gågata, som har gått gjennom en forskjønningsprosess de senere år, blir trukket frem som et godt sted å være for små og store.

Kommentar til matrise:

Sarpsborgpatriot, **bo i sentrum** og **lokalområde-patriot** er alle plassert som svært viktige for sentrumpatrioten. De er også element som er plassert som svært gode. Patriotismen og det å bo i sentrum er definerende for sentrumpatriotens boligpreferanser og overstyrer det meste av andre oppfatninger hun måtte ha av sentrum. Som vi har nevnt før i rapporten, sentrumpatrioten blir i sentrum.

Sentrums urbane kvaliteter og **vokse opp i sentrum** er også plassert som gode og viktige elementer. Det å vokse opp i sentrum av Sarpsborg vurderes som en god oppvekst, og de urbane kvalitetene i Sarpsborg vurderes som gode.

Sentrums tilgang til natur er god nok i Sarpsborg. Det er ikke veldig viktig for sentrumpatrioten å bo i umiddelbar nærhet til naturen, selv om hun kan være en flittig bruker av Østfoldnaturen i helgene.

Sarpsborgpatrioten er ikke helt tilfreds med **kulturtilbudet i sentrum** eller **sentrumsskolen**. Samtidig er disse elementene plassert som mindre viktige enn mye annet i vurderingen av sentrum. Dette fordi de ikke er utslagsgivende på sentrumpatriotens boligpreferanser.

Redebyggeren

Redebyggeren ser på Sarpsborg sentrum som et sted der man jobber, handler, en sjelden gang går på kino og kanskje flytter til når man blir gammel. Det er uaktuelt å bo i sentrum, det var ikke derfor redebyggeren valgte å flytte til Sarpsborg.

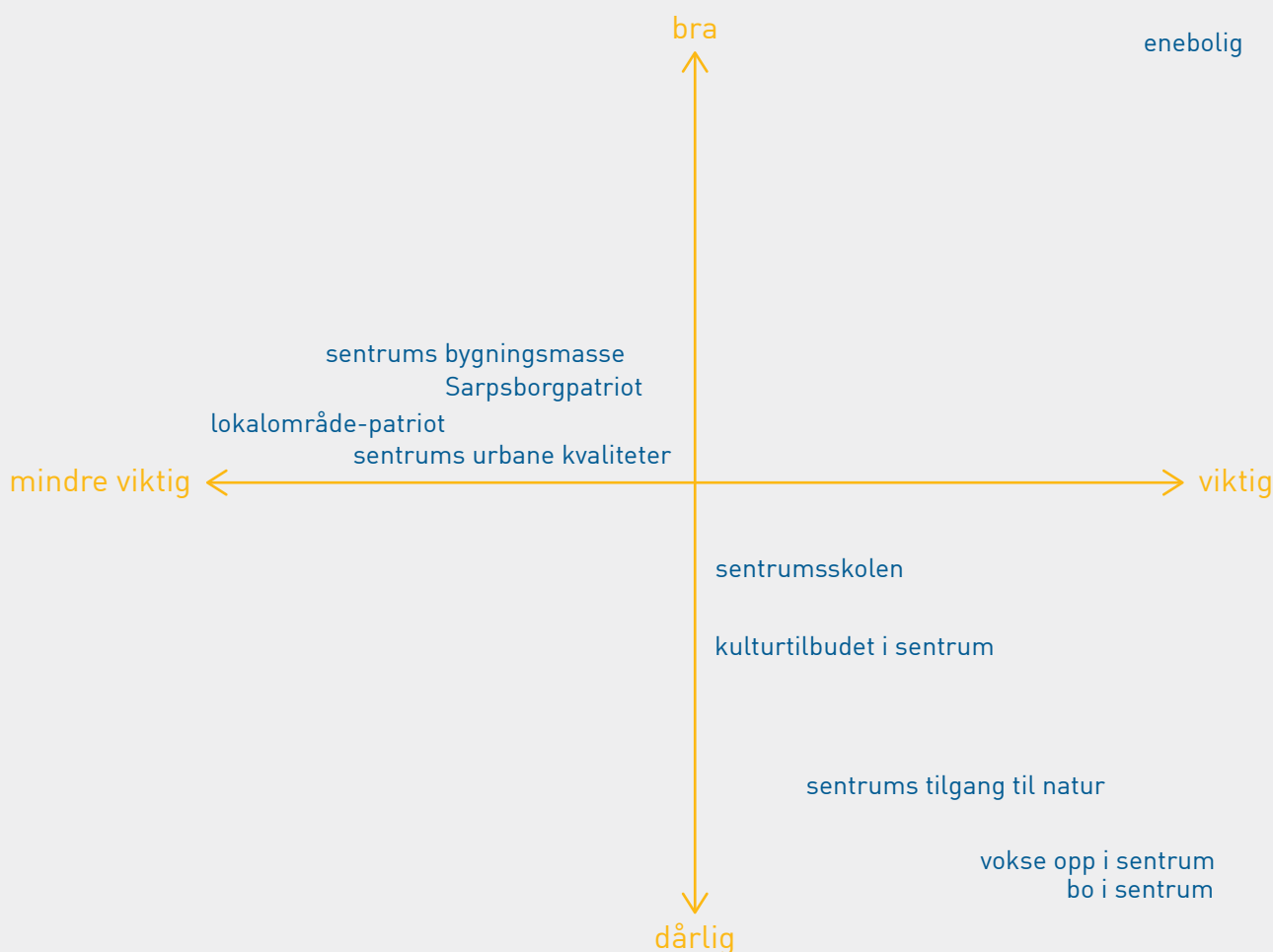
Redebyggeren har gjerne flyttet til Sarpsborg fra Oslo, der hun bodde sentralt. Hun flyttet ut av Oslo fordi hun ville etablere seg med barn i stort hus med hage og umiddelbar tilgang til natur. Derfor strider det å bo i Sarpsborg sentrum med mange av faktorene i redebyggerens bopreferanser. Hun kommer ikke til å flytte til sentrum uansett hvilke grep kommunen tar, og derfor følger vi ikke redebyggeren like tett utover i rapporten.

I følge redebyggeren er sentrum preget av leiligheter, som har alt for dårlig plass og som mangler viktige egenskaper som hage og natur i umiddelbar nærhet.

"Det å bo i sentrum er det vel stort sett bare eldre som gjør?" undrer redebyggeren

Kommentar til matrise:

Eneboligen, med hage og beliggenhet i en av de bedre bydelene utenfor Sarpsborg sentrum, er både svært bra og svært viktig for redebyggeren.

Patriotisme er ikke viktig for redebyggeren. Hun er innflytter til kommunen og har ikke noe forhold til hverken sentrum eller de ulike bydelene. Hun er likevel veldig opptatt av å skaffe seg informasjon om hvilke områder som er regnet som gode å bo i og hvilke skoler som har de flinkeste elevene.

Kulturtilbud, tilgang til natur, urbane kvaliteter og **bygningsmasse** er ikke så viktige faktorer for redebyggeren, siden hun kategorisk ikke vil bo i sentrum. Derfor er disse plassert i midten på høyre-venstre-aksen i matrisen.

3.3 Konklusjoner

I dette kapitlet har vi slått sammen analysen av barnefamilienes bopreferanser med analysen av Sarpsborg sentrum. Vi har vist at det er forholdsvis store variasjoner i forhold til hvordan sentrum blir oppfattet og at disse oppfatningene er avhengig av hvilken befolkningskategori man hører til.

Videre har vi vist at enkelte befolkningskategorier rett og slett ikke ønsker å bo i et bysentrum, uavhengig av hvor attraktivt det fremstår på ulike kvalitetsindikatorer. Vi har også vist at en av kategoriene i datamaterialet på samme måte blir boende i sentrum, selv om kvaliteten går ned. Disse kategoriene er lite påvirkelige, og det er lite kommunen kan gjøre for å få dem til å endre bopreferanser.

I den videre analysen vil vi derfor konsentrere oss om den av kategoriene som er påvirkelig i forhold til det å bo i sentrum eller ikke - kategorien bymenneske. Vi har vist at bymennesket følger nøye med på byutviklingen og vurderer fortløpende om hun skal flytte til en bydel utenfor sentrum. Vi skal i kapittel 4 se på hva kommunen kan gjøre for å beholde bymennesket i sentrum.

Vi har vist at det er forholdsvis store variasjoner i forhold til hvordan sentrum blir oppdattet

Sosiologens anbefaling

Kapittel 3 har vist et eksempel på hvordan man kan gjøre analyser ut av et kvalitativt datamateriale som er direkte relevant for strategiutvikling og planarbeid i en kommune. Vi har isolert en gruppe i befolkningen som kommunen kan påvirke, og vi har isolert de områder som er mulig å gjøre noe med. Gjennom en slik type prosess kan man iverksette målrettede tiltak der de vil ha mest effekt.

KAPITTEL 4: HVORDAN FÅ BARNEFAMILIER TIL SENTRUM

I dette kapittelet vil vi, basert på analysene i kapittel 1-3 utlede noen anbefalinger til hvilke tiltak Sarpsborg kan sette i verk for at barnefamiliene skal oppfatte sentrum som mer attraktivt å bo i. Vi vil også vise frem noen tiltak som Sarpsborg allerede har gjort eller planlagt og vurdere dem i forhold til den samme målsettingen.

Andre kommuner kan nok hente inspirasjon, både fra tiltakene Sarpsborg allerede har satt i verk og fra det denne rapporten anbefaler at man jobber videre med. Men det er viktig å huske at disse tiltakene er utviklet og analysert for det spesifikke eksemplet Sarpsborg og bare er ment som eksempler på hvordan metodikken vi har vist frem fører til resultater. Alle kommuner bør gjøre egne analyser av sin egen befolkning, og noen vil kanskje ende opp med litt andre befolkningskategorier, oppfatninger av sentrum og dermed andre tiltak enn det denne rapporten gjør

Studien i Sarpsborg er først og fremst ment som eksempel på hvordan metodene kan brukes i praksis

4.1 Noen vil ikke til sentrum

Slik vi har vist i kapittel 1 og kapittel 3 er et viktig funn i undersøkelsen at mange av barnefamiliene i Sarpsborg ikke vil til sentrum, uansett hvilke grep man gjør. Det å bo i en bykjerne er i seg selv negativt, uansett hvor god kvalitet bygningsmassen, hvilken profil befolkningen eller hvilken standard skolen har. Andre har svært høy grad av lojalitet til sentrum og vil bli boende der uavhengig av kommunens prioriteringer og tiltak. Gjennom analysen har vi imidlertid fått isolert gruppen barnefamilier som kommunen kan påvirke gjennom tiltak, kategorien vi har kalt bymennesket. Vi har også gitt noen råd til hvordan man kan gå frem for å få til dette, gjennom et kvalitativt analysedesign.

Sosiologens anbefaling

I denne rapporten anbefaler vi en analyseform der vi isolerer en gruppe i befolkningen for å utvikle tiltak som er veldig målrettet mot denne. Vi anbefaler videre at man forlater de andre befolkningskategoriene i analysen, så lenge de ikke kan nås med kommunens tiltak.

Dette er et godt råd for å lage effektive tiltak og for konsentrert å kunne se hva som vil virke og hva som ikke vil virke. Men det er også et råd som må brukes med forsiktighet og som må følges opp. Etter at man har utviklet tiltak for gruppen man har isolert, bør man gjøre konsekvensanalyser for hva tiltaket vil føre med seg for de andre gruppene i befolkningen. Tiltakene man foreslår kan ha uintenderte konsekvenser, som bør utredes og veies opp mot den effekten man ønsker å oppnå i den isolerte målgruppen.

I kapittel 4 skal vi fokusere på de grepene kommunen kan gjøre for å påvirke denne kategorien barnefamilier. Så lenge målet er å få barnefamiliene til å flytte til sentrum, har vi i denne sammenheng valgt ikke å gå videre med de andre gruppene i analysen.

4.2 Grep Sarpsborg kommune gjør

I denne delen vil vi analysere grep Sarpsborg kommune gjør eller har gjort, ut fra en vurdering om hvordan de kan påvirke målsettingen om å få flere barnefamilier til å flytte til sentrum. Det er ikke nødvendigvis slik at kommunen har gjort tiltakene med et eksplisitt mål om å få barnefamilier til sentrum, men vi vil likevel trekke dem frem, da vi mener de vil påvirke barnefamilienes bopreferanser.

4.2.1 Organisering av planarbeidet

Sarpsborg kommune har gjennom mange år prioritert å kartlegge og analysere sin egen kommune. Analysene har blitt utført både av kommunen selv og av eksterne krefter. De ser på mange ulike aspekter ved kommunen, som befolkning, areal og evaluering av kommunens egne aktiviteter. Men oversikt og analyser løser i seg selv ingen konkrete utfordringer i en kommune, tiltak må også utvikles. Det å ha tilgang på data og analyser er et godt utgangspunkt når man skal utvikle tiltakene, både i en planleggings- og i en kvalitetssikringsprosess.

Det å utføre, i tillegg til å planlegge, er et hovedsatsingsområde

Nettopp dette fokuset på å utføre, i tillegg til å analysere og planlegge, er et hovedsatsingsområde for planavdelingen i Sarpsborg nå. Fokus på gjennomføring av planer, heller enn å lage flere planer, vil utvilsomt være med på å skape større måloppnåelse og forutsigbarhet for videre transformering av sentrum.

Kommunen har de siste årene også fokusert på å øke medvirkningen i planarbeidet. De fokuserer nå særlig på dialog i arbeidet med transformasjonsområder. Dialogbasert planlegging vil være med på å gi bedre målforståelse i planprosess og sannsynligvis øke deltagelse og eierskap i prosessene blant beboere og grunneiere.

Sarpsborg kommune har prioritert å ha en solid og kompetanserik avdeling for plan- og samfunnsutvikling. Dette er lett å se effekten av når man får tilgang til data- og analysematerialet kommunen sitter på. Avdelingen har også en koordinerende rolle for planprosesser for alle deler av kommunen og skal kunne brukes som ressurspersoner for alle sektorer. Sett i lys av funnene våre, er dette et svært godt grep. Avdelingen kan fungere som et nav i den kommunale utviklingen og vil fremme tverrsektoriell og helhetlig tenking. En

forutsetning vil selvsagt være at andre sektorer involverer enhet for plan- og samfunnsutvikling i sine prosesser og lar dem ta rollen som koordinator og utreder.

4.2.2 Fysiske forhold

Karakter og arkitektur

Sarpsborg kommune har i sin politikk og sine planer fokusert på å bevare karakteristikk og arkitektoniske kvaliteter i sentrum. Dette ser ut til å bli godt mottatt. Siden 90-tallet har sentrum blitt forbedret i befolkningens øyne. Våre analyser viser at bygningsmassen påvirker hvordan barnefamilieene vurderer attraktiviteten i det å bo der. De befolkningsgruppene som vurderer sentrum som boområde, sier at en god bygningsmasse er viktig, så denne satsingen har økt sannsynligheten for at flere vil bo i sentrum.

Sarpsborg har gjennomført en kartlegging av tetthet for lekeparker og lekeområder i sentrum og har inkludert dette som en del av datagrunnlaget for ny sentrumsplan. De har også våren 2012 gjennomført omfattende barnetråkkregistreringer som en del av kunnskapsinnhenting om hvordan barn opplever ulike steder i kommunen. Denne datainnsamlingen blir brukt som grunnlag for detaljerte analyser av hvordan det er å være barn i Sarpsborg.

Ny sentrumsskole

Det viktigste som er planlagt for barnefamilier i Sarpsborg sentrum den kommende tiden, er at det skal bygges ny sentrumsskole. Som det kommer frem i både kapittel 1 og kapittel 3 er sentrumsskolen en særdeles viktig premissleverandør for barnefamilienes bopreferanser. Vi har vist eksempler på hvordan sentrumsskolen alene kan være med på å bestemme hvorvidt barnefamilier bosetter seg i sentrum eller ei.

Sarpsborgs planer for ny skole handler i hovedsak om nytt bygg. Bygningsmassen er helt klart et område som vårt datamateriale bekrefter at det er lurt å oppgradere. Men det er også andre sider ved sentrumsskolen som er svært utslagsgivende, og som med fordel kan tas tak i, i forhold til barnefamilienes bopreferanser.

Kulturhus

Sarpsborg kommune arbeider med å få etablert et kulturhus i sentrum. Kulturhus har de senere år blitt lansert som den universelle løsningen på alle utfordringer en byplanlegger i norske byer og bygder måtte ha; samtidig har erfaring vist at ikke alle kulturhusprosjekter er like vellykket i forhold til målsettingene. Vi

mener likevel det planlagte kulturhuset i Sarpsborg vil kunne ha en positiv effekt på barnefamiliers valg av sentrum som boligområde. De barnefamiliene som står på vippen til å etablere seg i sentrum, etterlyser nettopp et bredere kulturtilbud i sentrum av byen.

Men også her er det viktig at kommunen gjør mer enn bare å få på plass et nytt bygg. Både i forhold til kultur og skole peker materialet vårt i retning av at innholdet i, og plasseringen av bygget, er det viktigste.

4.2.3 Oppvekstvilkår og skole i sentrum

Sarpsborg kommune har i mange år fokusert på oppvekstvilkår. Kommunens visjon, *Byen der barn og unge lykkes*, gjenspeiler dette, hvilket selvsagt er grunnleggende positivt for barnefamilier.

I intervjuene våre kommer det, særlig i kategorien *bymennesket*, frem en bekymring over sentrumsskolens utfordringer knyttet til et høyt antall elever som kommer fra hjem med det man kan kalle lav sosioøkonomisk status og at skolen har mange elever med flerspråklig bakgrunn. Noen av informantene våre gir også uttrykk for at de tror at dette er utfordringer skolen med de ressursene de har i dag ikke klarer å løse på en tilfredsstillende måte og at kommunen sentralt ikke prioriterer dette høyt nok. Skolen er viktig for dem som vurderer å bosette seg i sentrum, og selv om utfordringene i sentrumsskolen ikke blir oppfattet som alvorlige, kan det være nok til at man vegrer seg for å la barna gå der.

Samtidig finner vi at både sentrumsskolen og kulturskolen kan vise til satsing og høy bevissthet om utfordringer knyttet til nettopp disse gruppene. Sentrumsskolen har for eksempel et prosjekt de kaller "Fargerikt og nært" der man rapporterer om at man får til god foreldrekontakt med minoritetsspråklige foreldre ved å arrangere elevaktiviteter knyttet til barnas flerkulturelle bakgrunn. Kulturskolen planlegger aktivt å gå ut og oppsøke ulike etniske miljøer i kommunen og integrere aktiviteter som dans og musikk fra disse miljøene i aktiviteten sin. Dette blir gjort for å synliggjøre ulike etniske miljøer i regionen og bruke dem som rollemodeller og ambassadører i den flerkulturelle kommunen.

Prosjektet "Fargerikt og Nært" fører til bedre foreldrekontakt

Når vi sammenligner befolkningens oppfatninger av sentrumsskolen med det som faktisk skjer, ser det ut til å være en viss diskrepans mellom de to. Det kan se ut som at skolen har et dårligere rykte enn den fortjener. Kan det være at Sarpsborg kommune kan drive litt voksenopplæring for sin egen befolkning og profilere de proaktive tiltakene ved sentrumsskolen mer aktivt? Og kanskje man kan rette

denne voksenopplæringen mot de kategoriene barnefamilier som vurderer å bo i sentrum, men som er litt utrygge på sentrumsskolen, nemlig *bymennesket*?

Et annet område der det ser ut til å være et misforhold mellom oppfatninger i befolkningen og den faktiske situasjonen, er kriminalitet. I vårt materiale finner vi en oppfatning om at Sarpsborg sentrum har et problem med kriminalitet. Tall fra politiet viser imidlertid at det ikke er mer kriminalitet i sentrum enn i andre områder. Også her kan kommunen jobbe med å slå hull på noen myter.

4.3 Grep vi anbefaler

4.3.1 Tverrsektorielt samarbeid

Materialet vårt viser oss at det er et sammensatt bilde som styrer befolkningens boligpreferanser. Vi har sett at alt fra patriotisme, skole, kulturtilbud, befolkningsstruktur, kriminalitet, bygningsmasse, uterom og trafikk påvirker den oppfatningen man har av sentrum, ofte i et nokså komplisert samspill der de ulike elementene virker sammen,, påvirker hverandre og ikke kan sees på isolert.

Vårt råd er å satse på samspill når det gjelder å sette i gang tiltak for å påvirke dem også. I en kommune er det gjerne planavdelinger som får ansvar for et prosjekt som det å få flere barnefamilier til sentrum. Men en typisk planavdeling har kun ansvar for de tre siste av påvirkningsfaktorene i eksempelet over. Planavdelingen har lite direkte innflytelse på pedagogiske valg eller satsingsområder i skole eller barnehage. De kan heller ikke styre politiets satsingsområder.

Sarpsborg kommune har fått på plass en del strukturer som sikrer god kommunikasjon mellom sektorene i kommunen. Men samtidig kan de hente mer ved å kommunisere enda bedre. Boligpreferanser og et ønske om å få barnefamilier til sentrum er et gode eksempel på tematikk der det er nødvendig å jobbe sammen for å få til løsninger som fungerer for befolkningen.

For å repetere et av de viktige eksemplene fra vårt datamateriale: Barnefamiliene i kategorien *bymennesket* forteller oss at de ikke er negative til å bo i sentrum, men at de er noe bekymret for utviklingen i sentrumsskolen og at de ofte flytter fra sentrum slik at barna skal få

gå på en annen skole. De mener imidlertid at hvis man oppgraderer skolebygningen, øker ressurstilfanget til lærekrefter og gjør noe med befolkningsstrukturen i Østre bydel for å få til en noe mer variert sammensatt elevmasse, så vil skolen fremstå som svært attraktiv. For å få til dette må tre store sektorer jobbe sammen; plan, skole og helse- og sosial.

Et annet viktig element vi har observert er at det er folks *oppfatning* av situasjonen som styrer preferansene. Og det kan virke som om oppfatningene ikke alltid er i tråd med slik situasjonen faktisk er. Som eksempel på dette har vi vist at befolkningen ser ut til å tro at forholdene på sentrumsskolen er verre enn de faktisk er. Derfor bør man inkludere kommunens informasjonsenhet eller informasjonsarbeidere i det tverrsektorielle samarbeidet. Det å få befolkningen til å bli klar over alt det positive som foregår, er helt nødvendig hvis man skal få til endring i boligpreferansene.

4.3.2 Et sted å møtes sett i lys av skolebygging

Våre funn peker i retning av at Sarpsborg **sentrum** mangler et møtested, en arena for fritidsaktiviteter. Det kan tilskrives mangelen på kulturhus og til den generelt dårlige bygningsmessige forfatningen til sentrumsskolen. Sentrum har riktignok Sarpsborghallen og Sarpsborg Idrettslag, men dette er tilbud knyttet til aktiv idrett og er ikke aktuelle for de som ikke driver med slik aktivitet.

Vi tror det planlagte nye skolebygget kan være en god mulighet til å skape et lavterskel fritidstilbud for barn og unge. I tillegg vil et nytt skolebygg i seg selv være svært positivt for de barnefamiliene som vurderer å bosette seg her, kan man med skikkelig planlegging inkludere flere funksjoner i et nytt bygg. Dette kan være et viktig ledd i forbedringen av oppvekstforhold og dermed tilflytting til sentrum. Skaper man en sterk sentrumsskole, slår våre funn fast at dette vil øke sannsynligheten for at barnefamilier vil bosette seg **og bli værende** i sentrum.

Plassering av skolebygget kan gi positive ringvirkninger. Dagens plassering ligger midt mellom ulike deler av sentrum med ulike levevilkår og fungerer rent fysisk som et samlende element mellom de ulike sentrumsbydelene. En ny skolebygning kan gi hele Sarpsborg sentrum et løft.

Den nye skolen er en mulighet for å få satt i verk mange ulike tiltak

Vi foreslår å benytte bygging av ny skole som et nav i flere positive utviklinger:

1. Integrering: Ansatte ved sentrumsskolen informerer oss om at manglende foreldrekontakt i enkelte segment av elevmassen er en av de store utfordringene sentrumsskolen har. Samtidig forteller de at samlinger utenfor skoletid, uten direkte fokus på fag, samler bortimot alle elevenes foresatte. Om skolebygningen kan brukes aktivt også etter skoletid, legger man til rette for økt kontakt og senket terskel for å forholde seg til skolen. Dette vil kunne ha positiv effekt i integreringsarbeidet i sentrum.

2. Fritidsarena: Om man ikke bedriver aktiv idrett, finnes det for få møtesteder eller lavterskel aktivitetstilbud for barn og unge i Sarpsborg sentrum. Kulturhussatsingen ser ut til å dra ut og har nok ennå ikke moment til å bli satt ut i livet. Bygging av ny sentrumsskole er imidlertid uunngåelig og vil bli gjennomført. Det kan forventes at man ved enkle arkitektoniske grep kan utvikle og bygge en skole som kan tilrettelegge for unge også etter skoletid. Et viktig moment i dette er uterom, som potensielt kan være viktige lekearealer for sentrumsbarna.

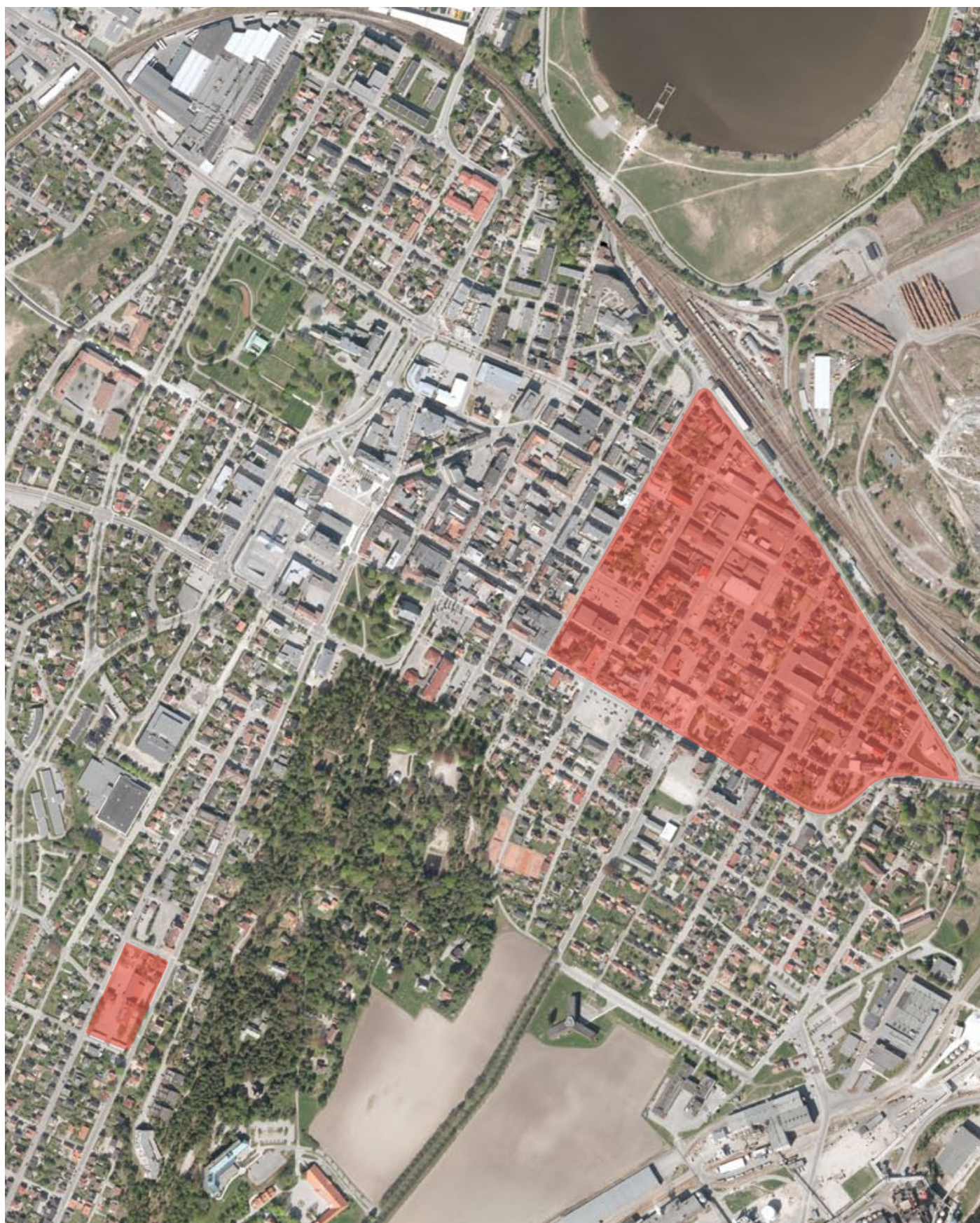
4.3.3 Østre bydel

Kommunen har uttalt at Østre bydel skal transformeres. Dette er et område med lav "status", og mange, da særlig bymennesket, oppfatter det som lite ønskelig å bosette seg i. Uteområder av lav kvalitet og dårlig bygningsmasse brukes som argument for å velge seg et annet bosted enn sentrum. Østre bydels mange sosialboliger påpekes også av barnefamiliene som en utfordring.

For det første er vi enige i kommunens vurdering av at en transformeringsprosess i bydelen bør utføres. Ønsker man flere barnefamilier til sentrum, vil vi anbefale at dette settes svært høyt på lista over prioriteringer i Sarpsborg kommune. Vi forstår det slik at denne delen av sentrum har en fragmentert eierstruktur, med mange aktører. Vi vil tro at kommunen kan hente erfaringer i pågående dialogbasert transformasjonsarbeid ellers i Sarpsborg, som med fordel kan nyttes i Østre bydel.

Om bygging av kulturhus skulle bli en realitet, er det også naturlig å tro at dette med fordel kan etableres i Østre bydel, for å fungere som en sentral del av den nødvendige oppgraderingen. En slik plassering har tidligere vært aktuell, men ser nå ut til å være lagt til side, til fordel for å plassere det ved torget.

Kulturhuset bør bygges
i østre bydel

Satsingsområdet i Sarpsborg sentrum: Sentrumsskolen og Østre bydel

Som kommunen selv er klar over, kan en homogen befolkning ha negativ innvirkning på ønsket om et “levende” sentrum. Det er noen forhold i denne sammenhengen vi ønsker å trekke frem. For det første, har den siste tids boligutvikling i sentrum ført til at det i følge befolkningen kun er generasjon “50+” som vil kjøpe de leilighetene som er tilgjengelige. Igjen er det særlig befolkningskategorien bymennesket som er opptatt av dette. En slik tendens må avverges, noe som peker tilbake til transformasjonsarbeid og videre plangrep i Østre bydel samt dialogbasert planlegging.

Unngå en homogen befolkning

Videre får vi inntrykk av at kommunen eier overveiende mange sosialboliger og boliger for innvandrere i sentrum. Dette påvirker både sammensetningen av befolkning og folks innstilling til sentrum. Dersom det er mulig, kan kommunen med fordel søke å flytte, eller i alle fall unngå videre etablering av, sosialboliger i Østre bydel.

4.4 Veien videre

4.4.1 Umiddelbar oppfølging

En rapport som dette kan bli fulgt opp av både små og store tiltak. Det er lett å tenke at bare omfattende prosesser, planer og arbeid kan medføre endring, men små grep kan ofte gi positive konsekvenser de også. Noen tiltak kan iverksettes umiddelbart etter at man er blitt klar over et problem. Vi starter derfor med noen tiltak Sarpsborg kommune kan gjennomføre allerede i morgen.

Fortelle befolkningen om kommunens arbeid

Bymennesket er den kategorien barnefamilier der kommunens tiltak vil ha størst innflytelse. Disse barnefamiliene ser ut til å ha et litt for negativt syn på det som skjer i sentrum. Kommunens ansatte kan fortelle mer om det positive som skjer. Det er viktig å informere om alt det positive man tross alt får til, for eksempel på sentrumsskolen og i kulturskolen. Det trenger ikke være store informasjonskampanjer; små drypp fra for eksempel en lærer eller en barnevernspedagog i ulike sammenhenger kan i det lange løp gjøre mye med holdningene og kunnskapen til enkeltmennesker. Slike “tiltak” for en holdningsendring kan man starte med umiddelbart.

Brukermedvirkning

Sarpsborg kommune har allerede mange gode verktøy og prosesser på gang i forhold til brukermedvirkning. Vi tenker særlig da på bruken av barnetråkk og fokus på dialog med grunneiere i transformasjonsarbeid. Dette kan tas mye lenger. Særlig med tanke på utforming av kulturhus, skole og ny park i Østre bydel. Ved å trekke befolkning og brukergrupper med i planlegging, skapes nye ideer og større grad av eierskap til både prosess og utfall og videre liv og bruk av områder og bygninger.

Tverrsektoriell dialog på medarbeidernivå

Dialog på tvers av sektorer kan være så mangt. Formelle kanaler for kommunikasjon involverer ofte ledere som har møter med faste agendaer. Interne høringsrunder i kommunen er ofte strukturert og låst og involverer også ofte ledere.

Det å få til tverrsektoriell dialog også på medarbeidernivå, kan ha mye for seg. En kommune i 2012 har ofte svært kompetente medarbeidere, med høy utdanning og gjerne spesialkunnskap som langt overgår sin leder. Det å gjøre dialogen uformell, kan også være nyttig; det hender at mye god informasjonsutveksling og læring forsvinner når samtalen blir strukturert av en streng møteagenda. Å jobbe i prosjekter på tvers er en god måte å få slike dialoger i gang på. Det å jobbe med praktiske ting (det være seg et seminar, en konferanse eller en medvirkningsprosess) lærer oss hvem vi kan stole på, skaper tillit og gir innsikt i andres arbeidssituasjon. Det gjør det også lettere og mer naturlig å ta kontakt senere.

Det å slå av en prat med medarbeidere fra andre sektorer i kommunen om faglige oppgaver, er noe man ikke trenger store kampanjer for å få til. Dette kan man også starte med i morgen.

4.4.2 Videre oppfølging

Konferanse

En rapport som denne gir et felles diskusjonsgrunnlag og kan fungere godt som utgangspunkt for å sette i gang en dialogprosess om problemstillingene som blir tatt opp. Kanskje er enkelte sektorer helt uenige i funnene? Kanskje noen har bedre alternativer til tiltak enn de som blir foreslått? Og er dette egentlig så viktig at vi i fellesskap nå må ta et tak for å få det løst?

Det å ha en konferanse der man går bredt ut og inviterer store deler av kommunen som en start på en prosess der man vil utvikle tiltak er et godt tiltak om man vil involvere bredt og tverrsektorielt. Man kan også invitere media til konferansen for å engasjere befolkningen.

Foresightanalyse

En naturlig videreføring av analysene som er presentert her er å gjøre en foresightanalyse, der man utreder konsekvenser av de tiltak (eller mangel på tiltak) som blir vurdert. En foresightanalyse er et godt tilleggsmateriale når man skal bestemme seg for hvilke tiltak man skal satse på, fordi man får en analytisk fundert prediksjon om hva resultatet av ulike veivalg vil bli.

Konkretisering av de fysiske grepene

Rapporten gir noen generelle anbefalinger om hvilke fysiske grep som kan bli tatt i sentrum. Østre bydel, kulturhus og sentrumsskolen blir eksplisitt nevnt. Et neste viktig steg er å starte prosessen med å utrede og konkretisere de fysiske grepene ytterligere. Bred involvering og tverrsektorielt samarbeid er også her gode forutsetninger for en vellykket prosess.

Anbefalt videre lesning kapittel 4:

Ese, Anders og Ese, Jo (2008): Metodar for scenariobygging: NTNU

Hauan, Annichen (2010): Omsorgspolitikk for morgendagens eldre - 7 gode råd: Norsk form

Ruud et al (2007): Sosiokulturelle stedsanalyser - veileder. Akershus fylkeskommune

Lenker

Barnetråkk:

<http://norskform.no/Temaer/Byutvikling/Bylab/Medvirkning-og-barn1/Artikler/Barnetrakk--barnas-bruk-av-narmiljoet-/>

Kart i skolen:

<http://www.kartiskolen.no/>

Husbankens Boligsosiale Utviklingsprogram:

<http://www.husbanken.no/boligsosialt-arbeid/boligsosial-planlegging/boligsosiale-utviklingsprogram/>

Prosjektet og rapporten er finansiert av stiftelsen Norsk Form ved Bylab

NORSK FORM

www.rodeo-arkitekter.no